

Medezeggenschap ondersteund

Het gebruik van externe ondersteuning door medezeggenschap in
het primair en voortgezet onderwijs

Lieve Heijsters, Benjamin Bremer en Marjolein Bomhof (Oberon)
Iris Breetvelt (Kohnstamm Instituut)

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
1.a	Aanleiding onderzoek.....	5
1.b	Onderzoeksvragen.....	6
1.c	Onderzoeksmethoden.....	7
1.d	Leeswijzer.....	8
2	Positie medezeggenschap.....	9
2.a	Medezeggenschapssysteem.....	9
2.b	Rechten van de medezeggenschap.....	9
2.c	Grotere rol voor medezeggenschap.....	10
3	Gebruikte externe ondersteuning.....	13
3.a	Bewustzijn van recht op externe ondersteuning.....	13
3.b	Gebruik van externe ondersteuning.....	13
3.c	Gebruik per terrein.....	14
3.d	Redenen om geen ondersteuning te gebruiken.....	16
3.e	Vormen van externe ondersteuning.....	16
3.f	Aanbieders van externe ondersteuning.....	17
3.g	Behoeften aan verdere ondersteuning.....	18
4	Ondersteuning ten behoeve van financiën.....	20
4.a	Gebruik van financiële ondersteuning.....	20
4.b	Financiële onderwerpen die aan bod komen tijdens ondersteuning.....	20
4.c	Redenen om financiële ondersteuning te gebruiken.....	21
4.d	Hoe de financiële ondersteuning is gevonden.....	22
4.e	Tevredenheid over financiële ondersteuning.....	22
5	Functioneren medezeggenschap.....	24
5.a	Randvoorwaarden.....	24
5.b	Functioneren medezeggenschap.....	25
5.c	Grip op financiële onderwerpen.....	26
5.d	Vooruitkijkend naar instemmingsrecht hoofdlijnen begroting.....	27
5.e	Mogelijkheden voor versterking medezeggenschap.....	28
6	Reflectie.....	30
Bijlage 1	Methodologie.....	34
	Documentenanalyse.....	34
	Vragenlijst.....	35
	Kwantitatieve analyses.....	37
Bijlage 2	Tabellen.....	38
Bijlage 3	Vragenlijst.....	51

1 Inleiding

1.a Aanleiding onderzoek

Er wordt de laatste jaren een steeds groter belang gehecht aan de rol van de medezeggenschap in het bieden van tegengewicht aan de bestuurder of schoolleider. Zo stelt OCW in een nieuwsbericht dat de medezeggenschap ‘als kritische partner de bestuurder of schoolleider kan helpen de visie te scherpen, de koers te bepalen of bij te stellen.’ Een andere blijk hiervan is dat de Inspectie van Onderwijs in haar nieuwe onderzoekskader (2017) niet alleen gesprekken met bestuur, schooldirecteuren en raad van toezicht voert, maar ook met de medezeggenschap over onder meer het financieel beheer.

De grotere rol van de medezeggenschap is ook te zien in het takenpakket van raadsleden in het primair en voortgezet onderwijs. In het bijzonder speelt de discussie om de medezeggenschap een grotere rol te geven bij het begrotingsproces. Op dit moment heeft de medezeggenschap het recht om advies te geven over de hoofdlijnen van het meerjarig financieel beleid van de school¹. Minister Slob wil dit verzwaren door met ingang van 2021 van het adviesrecht een instemmingsrecht te maken². Een schoolleider of bestuurder kan dan niet verder met de begroting totdat de medezeggenschap positief heeft ingestemd.

De sectororganisaties voor po en vo plaatsten vraagtekens bij een instemmingsrecht³. De PO-Raad constateert een spanningsveld tussen de bevoegdheden van de medezeggenschapsraden en het functioneren van de raden in de praktijk. Er zijn signalen dat ondanks het wettelijk recht op facilitering en scholing⁴ er onvoldoende kennis bestaat bij raadsleden. Met de wet versterking bestuurskracht zijn er voor de medezeggenschap nu wel meer mogelijkheden om bijvoorbeeld zelfstandig deskundigen in te schakelen. In de praktijk gebeurt dit nog weinig⁵.

Zo hebben nog niet alle raadsleden voldoende inzicht in financiële stukken. Daardoor stellen zij slechts informatieve en te weinig kritische vragen en komt er geen inhoudelijke discussie tussen bestuur en medezeggenschap over de hoofdlijnen van de begroting tot stand. Ook kunnen bestuurders en schoolleiders het gesprek nog beter faciliteren door bijvoorbeeld de financiële zaken inzichtelijker te maken voor raadsleden.⁶

Ook in andere onderwijssectoren zien we het belang van externe ondersteuning voor de medezeggenschap. In het hoger onderwijs hebben raadsleden sinds enkele jaren al het instemmingsrecht op de hoofdlijnen van de begroting gekregen. In de monitor medezeggenschap in het hoger onderwijs⁷ zien we dat raadsleden de afgelopen jaren meer behoefte hebben gekregen aan scholing op dit vlak.

¹ Art.11 lid 1 sub b WMS

² Tweede Kamer (04/02/2019; 1451860), zie <https://www.rijksoverheid.nl/regering/bewindspersonen/arie-slob/documenten/kamerstukken/2019/02/04/kamerbrief-over-medezeggenschap-in-het-funderend-onderwijs>

³ <https://www.poraad.nl/nieuws-en-achtergronden/medezeggenschapsraden-krijgen-instemmingsrecht-op-hoofdlijnen-van-de>

⁴ Art. 28 WMS

⁵ Inge van den Ende (Panteia) en Johan Bokdam (Oberon) (2017) Advies over instemming, Eindrapport

⁶ Inge van den Ende (Panteia) en Johan Bokdam (Oberon) (2017) Advies over instemming, Eindrapport

⁷ Bomhof, M. & Bokdam, J. (2018) Monitor medezeggenschap in het hoger onderwijs: meting 2017-2018

Op basis van dit vraagstuk is op 26 maart 2019 de motie van Westerveld (GL) en Van den Hul (PvdA)⁸ aangenomen:

‘constaterende dat in het regeerakkoord is afgesproken dat de medezeggenschapsraad instemmingsrecht krijgt op hoofdlijnen van de begroting; overwegende dat de medezeggenschapsraad recht heeft op externe ondersteuning, maar onduidelijk is hoe vaak er gebruik van wordt gemaakt; constaterende dat ook uit inspectieonderzoeken blijkt dat financiële kennis niet altijd voldoende aanwezig is in de medezeggenschapsraad;

verzoekt de Tweede Kamer de regering in kaart te brengen:

- 1) of medezeggenschapsraden op de hoogte zijn van dit wettelijke recht op ondersteuning;
- 2) of medezeggenschapsraden gebruik maken van de ondersteuning;
- 3) op welke manier de financiële kennis van medezeggenschapsraden wordt versterkt.’

Deze context laat het belang zien van vroegtijdig in beeld krijgen van de mate waarin medezeggenschap externe ondersteuning inschakelt, om waar nodig te kunnen inzetten op verdere versterking van de (financiële) kennis van raadsleden. Het ministerie van OCW heeft om deze reden Oberon en het Kohnstamm Instituut gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de gebruikte externe ondersteuning onder raadsleden in het po en vo: met name inzake financiële expertise, maar ook inzake andere gebieden waarop de medezeggenschap advies- en instemmingsbevoegdheden heeft.

1.b Onderzoeksvragen

In het onderzoek staan drie onderzoeksvragen centraal.

Recht op externe ondersteuning

De eerste onderzoeksvraag dient om inzicht te krijgen in de mate waarin raadsleden zich bewust zijn van de mogelijkheid om externe ondersteuning in te schakelen. Om deze reden formuleerden we de volgende onderzoeksvraag:

1. In hoeverre zijn leden van de (G)MR in het po en vo op de hoogte van het wettelijke recht op externe ondersteuning?

Gebruikte externe ondersteuning

De tweede onderzoeksvraag gaat in op de manier waarop raadsleden gebruik maken van het recht op externe ondersteuning. Met behulp van de onderstaande onderzoeksvraag en deelvragen krijgen we inzicht in de ingeschakelde ondersteuning, met specifieke aandacht voor ondersteuning gericht op het verwerven van financiële deskundigheid.

2. In hoeverre en op welke manier wordt er door leden van de (G)MR gebruik gemaakt van dit recht op externe ondersteuning? (in het algemeen en specifiek voor financiële zaken)

- a. In welke mate maken (G)MR-leden gebruik van ondersteuning?
- b. Van welke aanbieders maken leden van de (G)MR gebruik?
- c. Van welke vormen van ondersteuning maken leden van de (G)MR gebruik?
- d. Op welke onderwerpen richt de ondersteuning zich?
- e. Hoe hebben leden van de (G)MR de ondersteuning gevonden?
- f. Wat zijn redenen om wel of juist niet gebruik te maken van ondersteuning?

⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2018–2019, 31 293, nr. 440

- g. In hoeverre zijn leden van de (G)MR tevreden over de beschikbare ondersteuning? (zowel met de inhoud als de vorm van aanbieden)

Versterken van de medezeggenschap

De gedachte achter het stimuleren van raadsleden om externe ondersteuning te gebruiken is dat raadsleden dan beter in staat zijn om hun financiële taken uit te voeren en hiermee een goed tegengewicht kunnen bieden aan de schoolleider/bestuurder. Om deze reden richt de laatste onderzoeksvraag zich op de mate waarin raadsleden in staat zijn hun taken goed te vervullen en de rol die financiële deskundigheid hierin speelt. Ook kijken we naar manieren waarop de positie van de (G)MR op financieel gebied versterkt kan worden (denk hierbij ook aan verbeteringen aan de externe ondersteuning, toegankelijkheid van de ondersteuning en de facilitering vanuit de schoolleider/bestuurder).

3. In hoeverre zijn (G)MR-leden in staat hun financiële taken goed uit te voeren en wat zijn manieren om dit te versterken?

- In hoeverre zijn (G)MR-leden in staat hun (financiële) taken goed uit te voeren?
- In hoeverre hangt dit samen met de ervaren financiële deskundigheid van leden van de (G)MR en de mate waarin er gebruik wordt gemaakt van externe ondersteuning?
- Op welke gebieden is er (on)voldoende voorzien in de financiële deskundigheid onder leden van de (G)MR voor adequate uitoefening van een instemmingsrecht op de hoofdlijnen van de begroting?
- Wat zijn manieren om te versterken dat (G)MR-leden hun financiële taken goed kunnen uitvoeren?

1.c Onderzoeksmethoden

Per onderzoeksvraag zijn op verschillende manieren gegevens verzameld bij meerdere actoren en vervolgens kwalitatief of kwantitatief geanalyseerd. Voor meer details zie bijlage 1.

Tabel 1. Gegevensbronnen en actoren per onderzoeksvraag

Databron	Onderzoeksvraag 1: bekend met recht op ondersteuning?	Onderzoeksvraag 2: gebruik ondersteuning?	Onderzoeksvraag 3: versterking van medezeggenschap?
Documenten (interviews en vergadernotulen medezeggenschap)	Koepel- en belangenorganisaties (G)MR-leden	Koepel- en belangenorganisaties (G)MR-leden	Koepel- en belangenorganisaties (G)MR-leden
Survey	Bestuurders/schoolleiders (G)MR-leden	Bestuurders/schoolleiders (G)MR-leden	Bestuurders/schoolleiders (G)MR-leden
Focusgroep			Koepel- en belangenorganisaties Bestuurders/schoolleiders (G)MR-leden

Documenten

In een voorgaand onderzoek van Panteia en Oberon zijn belangen- en koepelorganisaties geïnterviewd⁹, in het bijzonder over een mogelijk instemmingsrecht voor raadsleden op de begroting. Daarnaast hebben we notulen van (G)MR vergaderingen bekeken. Over alle drie de onderzoeksvragen bieden de

⁹ Inge van den Ende (Panteia) en Johan Bokdam (Oberon) (2017) Advies over instemming, Eindrapport

interviewverslagen en notulen kwalitatieve informatie. Om de documenten systematisch te analyseren is een analysekader ontworpen en toegepast op de documenten.

Survey

Daarnaast is er een survey uitgezet onder zowel medezeggenschapsraden als hun gesprekspartners (schoolleiders en bestuurders). In twee steekproeven (po en vo) zijn willekeurig scholen geselecteerd, waarbij we rekening hebben gehouden met een goede spreiding over kenmerken zoals verstedelijk en regio. De survey geeft kwantitatieve input op alle drie de onderzoeksvragen. In totaal hebben 541 raadsleden en 350 schoolleiders en bestuurders de vragen ingevuld, met een goede landelijke spreiding. Voor meer details over de respons zie de bijlage 1. In bijlage 3 is de survey toegevoegd.

Focusgroep

We hebben de kwantitatieve resultaten van het vragenlijstonderzoek voorgelegd aan een focusgroep bestaande uit belangen/koepelorganisaties en aangevuld met enkele raadsleden en schoolleiders/bestuurders uit het onderwijsveld. Het doel was om de kwantitatieve bevindingen in breder perspectief te zetten. Voor de focusgroep is gebruik gemaakt van een infographic, waarin de belangrijkste uitkomsten van de vragenlijsten zijn samengevat. In het bijzonder zijn we bij de focusgroep verder ingegaan op onderzoeksvraag 3, die gaat over kansen voor versterking van de medezeggenschap.

1.d Leeswijzer

In hoofdstuk 2 geven we een samenvatting van het medezeggenschapsstelsel in het primair en voortgezet onderwijs. In hoofdstuk 3 tot en met 5 staan de uitkomsten van het onderzoek centraal. De antwoorden van raadsleden en de antwoorden van schoolleiders en bestuurders zijn los van elkaar weergegeven. Eventuele significante verschillen tussen antwoorden van verschillende respondenten hebben we in de tekst benoemd. Het gaat dan om de verschillen tussen het po en vo, de MR en GMR en tussen de geleding van personeel tegenover ouders en leerlingen. De tabellen die bij deze verschillen horen zijn in bijlage 2 opgenomen. In hoofdstuk 6 reflecteren we op de uitkomsten. Als laatste staan een uitgebreidere beschrijving van de methoden en respons, verdere tabellen en de vragenlijst in de bijlagen.

2 Positie medezeggenschap

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van de bevoegdheden en taken van de medezeggenschap in het primair en voortgezet onderwijs. Met deze informatie zijn de uitkomsten van het onderzoek (hoofdstukken 3 t/m 5) beter in perspectief te plaatsen.

2.a Medezeggenschapssysteem

De wettelijke regeling voor de medezeggenschap in het primair en voortgezet onderwijs is de Wet medezeggenschap op scholen¹⁰. Op iedere hoofdvestiging van een school moet een medezeggenschapsraad (MR) zijn ingesteld en in geval van meerdere scholen onder een bestuur ook een gemeenschappelijke medezeggenschapsraad (GMR)¹¹. Het kan voorkomen dat een hoofdvestiging van een school ook één of meerdere nevenvestigingen heeft. In de wet is er ruimte om dan ook per nevenvestiging een deelraad vorm te geven, maar dit is niet verplicht.

Uitgangspunt is een gezamenlijk in te vullen medezeggenschap door personeel, ouders en in het vo ook leerlingen. De samenstelling van de MR is 50% personeel en 50% ouders/leerlingen. Een lid van de GMR moet altijd als leerling, ouder of werknemer een directe band hebben met een van de scholen die onder het bestuur vallen, ook al is er geen verplichte koppeling met MR-lidmaatschap.

2.b Rechten van de medezeggenschap

De gesprekspartner van de (G)MR is de schoolleider of bestuurder. De (G)MR heeft verschillende rechten:

- Recht op overleg: de raad kan overleg met de schoolleider of bestuurder aanvragen¹²
- Initiatiefrecht: de raad kan over alle onderwerpen die de school aangaan een voorstel maken of haar standpunten kenbaar te maken¹³
- Informatierecht: de raad ontvangt tijdig alle informatie die voor vervulling van taken nodig zijn¹⁴. Zo is vastgelegd dat de raad onder andere de begroting, het beleidsplan en het jaarverslag krijgt.
- Adviesrecht: over bepaalde onderwerpen geeft de raad advies aan de schoolleider of bestuurder
- Instemmingsrecht: over bepaalde onderwerpen geeft de raad instemming voordat de schoolleider of bestuurder hiermee verder kan gaan

Ouders-, leerling- en personeelsgeledingen hebben zelfstandige instemmingsbevoegdheden: onder andere de personeelsgeleding over arbeidsvoorwaardelijke aangelegenheden, de leerlinggeleding over het leerlingenstatuut en de oudergeleding over communicatiebeleid naar ouders en over schoolkosten. Een school of bestuur is vrij om een adviesrecht of instemmingsrecht aan hun raden te geven op onderwerpen waar dit niet wettelijk verplicht is. In het medezeggenschapsstatuut is dit vastgelegd¹⁵.

¹⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2005–2006, 30 414, nr. 3 (Memorie van Toelichting)

¹¹ Art.3 en 4 WMS

¹² Art. 6 lid WMS: 'Het bevoegd gezag en de medezeggenschapsraad komen bijeen, indien daarom onder opgave van redenen wordt verzocht door de medezeggenschapsraad, een geleding of het bevoegd gezag.'

¹³ Art.6 WMS: 'De medezeggenschapsraad en een geleding zijn bevoegd tot bespreking van alle aangelegenheden, de school betreffende. De medezeggenschapsraad en een geleding zijn bevoegd over deze aangelegenheden aan het bevoegd gezag voorstellen te doen en standpunten kenbaar te maken.'

¹⁴ Art.8 WMS: 'De medezeggenschapsraad ontvangt van het bevoegd gezag, al dan niet gevraagd, tijdig alle inlichtingen die deze voor de vervulling van zijn taak redelijkerwijze nodig heeft.'

¹⁵ Art.24 lid 1 j.o. art.23 WMS

De wetgeving bevat garanties voor een adequate toerusting van de (G)MR, zodat deze haar taken en bevoegdheden naar behoren kan uitvoeren. Zo dient een advies op zodanig tijdstip aan (G)MR te worden gevraagd, dat het advies van wezenlijke invloed kan zijn op de besluitvorming¹⁶. En de (G)MR-leden worden door het bevoegd gezag gefaciliteerd middels materiële en ruimtelijke voorzieningen, tijd, bekostiging van scholing en deskundigenraadpleging¹⁷. Er kan daarvoor in overleg met de raad een jaarlijks budget komen. Op welke wijze de facilitering van medezeggenschapsorganen is geregeld staat in het medezeggenschapsstatuut.

Als de (G)MR instemming aan een besluit onthoudt, kan de school of het bestuur zich wenden tot de Landelijke Commissie voor Geschillen¹⁸. Dat geldt ook voor de (G)MR als de raad onterecht niet om advies of instemming is gevraagd dan wel het uitgebrachte advies niet is gevolgd.

2.c Grotere rol voor medezeggenschap

Meer taken naar de medezeggenschap

Er is steeds meer aandacht voor het versterken van de medezeggenschap. In 2017 trad de wet versterking bestuurskracht in werking die een grotere rol aan de medezeggenschap toebedeelt. Zo kan de medezeggenschap sinds 2017 ook adviseren over het werven, benoemen en ontslaan van bestuurders, en is vastgesteld dat minstens twee keer per jaar overleg plaats vindt tussen medezeggenschap en de interne toezichthouder. Daarnaast krijgt de raad in het po en vo nu rechtstreeks kosten vergoed, bijvoorbeeld voor het raadplegen van experts, en is er daarvoor geen faciliteitenregeling meer vereist.

Recentelijk heeft minister Arie Slob ook meer bevoegdheden voor de medezeggenschap met betrekking tot de begroting aangekondigd. Momenteel hebben raden in het po en vo een adviesrecht over de hoofdlijnen van het meerjarig financieel beleid¹⁹. Het gaat dan om de voorgenomen bestemming van de financiële middelen en voor de GMR ook om de wijze waarop de middelen verdeeld worden over scholen (het intern allocatiemodel). In een brief aan de Tweede Kamer²⁰ introduceert minister Arie Slob het streven om het adviesrecht door een instemmingsrecht te vervangen per 2021. Dit wetsvoorstel sluit aan bij de ontwikkeling in het middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs om de medezeggenschap een instemmingsrecht te geven op hoofdlijnen van de begroting.

Een instemmingsrecht wordt gezien als een zwaarder recht dan een adviesrecht. Adviesrecht betekent dat de (G)MR mag adviseren over een voorgenomen besluit. De bestuurder of schoolleider mag het advies (beredeneerd) naast zich neerleggen. Als de raad het hier niet mee eens is kan de Landelijke Geschillen Commissie ingeschakeld worden. De schoolleider/bestuurder heeft echter een vrij grote mate van beleidsvrijheid, dus de (G)MR zal niet snel slagen in het aantonen van de onredelijkheid van het besluit. Bij een instemmingsrecht is dit anders. Concreet betekent dit dat schoolleiders en bestuurders de begrotingen pas kunnen uitvoeren wanneer de (G)MR daarvoor groen licht heeft

¹⁶ Art. 17 WMS

¹⁷ Art. 28 WMS

¹⁸ <https://onderwijsgeschillen.nl/commissie/landelijke-commissie-voor-geschillen-wms>

¹⁹ Artikel 11 lidb WMS: “vaststelling of wijziging van de hoofdlijnen van het meerjarig financieel beleid voor de school, waaronder de voorgenomen bestemming van de middelen die door het bevoegd gezag ten behoeve van de school uit de openbare kas zijn toegekend of van anderen zijn ontvangen.”. Uitzondering betreft de vrijwillige ouderbijdrage, omdat de oudergeleding al een instemmingsrecht hebben op de vaststelling of wijziging hiervan.

²⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2018–2019, 31 293, nr. 433

gegeven. In het geval dat de raad en de schoolleider/bestuurder het niet eens zijn, ligt de bewijslast bij de schoolleider/bestuurder om de onredelijkheid van onthouding van instemming door de (G)MR aan te tonen, dan wel zwaarwegende omstandigheden.

Begrip hoofdlijnen van het meerjarig financieel beleid

Het begrip 'hoofdlijnen van het meerjarig financieel beleid' omvat volgens de toelichting ten minste de financiële beleidskeuzes ten aanzien van de terreinen onderwijs, onderhoud en beheer van gebouwen, investeringen en personeel. Het begrip 'hoofdlijnen' impliceert een focus op strategische beleidslijnen en financiële keuzes. Deze hoofdlijnen vormen een richtlijn voor het meerjarig financieel beleid, dat vervolgens vertaald wordt in een meerjarenbegroting. De speelruimte binnen de term hoofdlijnen van het meerjarig financieel beleid geeft kansen om een gesprek te voeren over beleidskeuzes en wat men wil bereiken met de voorgestelde inzet van middelen.

Er is een eerste consensus in het veld over de onderwerpen die tot de hoofdlijnen van het meerjarig financieel beleid horen²¹:

- het intern allocatiemodel (hoe wordt de bekostiging verdeeld over scholen en bovenschools);
- vermogenspositie en reserves;
- verdeling uitgaven aan personeel en materieel;
- meerjareninvesteringen voortvloeiend uit het strategisch beleidsplan;
- krimp en vergrijzing en meerjareninvesteringen in huisvesting, renovatie of onderhoud (volgens sommigen).

Desondanks bleek er behoefte aan een verdere beschrijving van de onderwerpen die tot de hoofdlijnen behoren. Reden daarvoor is de kwestie van definitie en interpretatieverschillen van het begrip 'hoofdlijnen van de begroting' in andere onderwijssectoren. In juli 2019 werd daartoe de motie Van Meenen in de Tweede Kamer aangenomen om in samenwerking met leerlingen, leraren, ouders, schoolleiders en besturen te komen tot een omschrijving van de hoofdlijnen van de begroting. OCW werkt nu samen met het onderwijsveld aan een uitwerking van het begrip²².

²¹ Zie p.8 van het eindrapport van Panteia en Oberon (2017) Advies over instemming

²² Op moment van dit onderzoek is er nog geen definitieve uitwerking vastgesteld.

3 Gebruikte externe ondersteuning

In dit hoofdstuk gaan we in op de gebruikte externe ondersteuning door raadsleden in het po en vo. Met externe ondersteuning bedoelen we ondersteuning van buiten de school of het schoolbestuur. We bespreken per onderwerp eerst de uitkomsten uit de documentenanalyse en vervolgens de uitkomsten uit de vragenlijst.

3.a Bewustzijn van recht op externe ondersteuning

In de wet is verankerd dat raadsleden recht hebben op externe ondersteuning. Geïnterviewde (belangen)organisaties die zelf externe ondersteuning aanbieden, krijgen de indruk dat raadsleden in grote mate op de hoogte zijn van dit recht. Wel zien ze nog ruimte om het recht op externe ondersteuning meer onder de aandacht te brengen.

Uit de vragenlijst blijkt inderdaad dat het overgrote deel van het onderwijsveld bekend is met het recht op externe ondersteuning. Schoolleiders en bestuurders zijn iets vaker op de hoogte van het recht dan raadsleden.

Tabel 3.1 Bent u bekend met het wettelijk recht van de medezeggenschap op externe ondersteuning?

	Raadsleden (N=541)	Schoolleiders/bestuurders (N=350)
Ja	88%	92%
Nee	12%	8%

Raadsleden in het vo zijn vaker bekend met het recht op externe ondersteuning dan in het po (91% tegenover 85%). Raadsleden uit een GMR zijn bijna altijd op de hoogte van het recht (96%) terwijl dit bij MR-leden een stuk lager is (84%). Er zijn geen verschillen in bekendheid tussen raadsleden die als persoonslid of juist als ouder of leerling de vragen invulden.

3.b Gebruik van externe ondersteuning

Een van de geïnterviewde (belangen)organisaties geeft aan dat het inschakelen van externe ondersteuning steeds vaker gebeurt, maar dat er meer investeringen nodig zijn. Volgens sommige geïnterviewden maken MR-leden in verhouding tot GMR-leden minder gebruik van externe ondersteuning. Dit beeld komt overeen met de notulen van (G)MR-vergaderingen die zijn geanalyseerd. Scholing voor raadsleden komt in MR-notulen geen enkele keer aan bod, terwijl het in de 8 notulen van GMR-vergaderingen in ieder geval 4 keer wordt genoemd. Het onderwerp scholing voor raadsleden wordt in de notulen door zowel bestuurders als door GMR-leden zelf opgebracht.

In de vragenlijst geeft een kleine drie kwart van de raadsleden en schoolleiders/ bestuurders aan dat de raad op minstens één terrein externe ondersteuning heeft gebruikt. Bij ongeveer 1 op de 5 respondenten heeft geen van de raadsleden van de betreffende (G)MR externe ondersteuning ingeschakeld.

Tabel 3.2 In hoeverre hebben raadsleden uit uw (G)MR externe ondersteuning gebruikt?

	Raadsleden (N=541)	Schoolleiders/bestuurders (N=350)
Op geen van de terreinen externe ondersteuning gebruikt	16%	18%
Op minstens één terrein externe ondersteuning gebruikt	72%	70%
Geen zicht op	12%	12%

In het vo gebruiken raden vaker externe ondersteuning dan in het po (79% tegenover 65%). GMR-raden schakelen zoals verwacht vaker externe ondersteuning in dan MR-raden (81% ten opzichte van 68%). Raadsleden die als personeelslid de vragen invulden geven vaker aan dat er externe ondersteuning is gebruikt dan ouders en leerlingen (77% tegenover 61%).

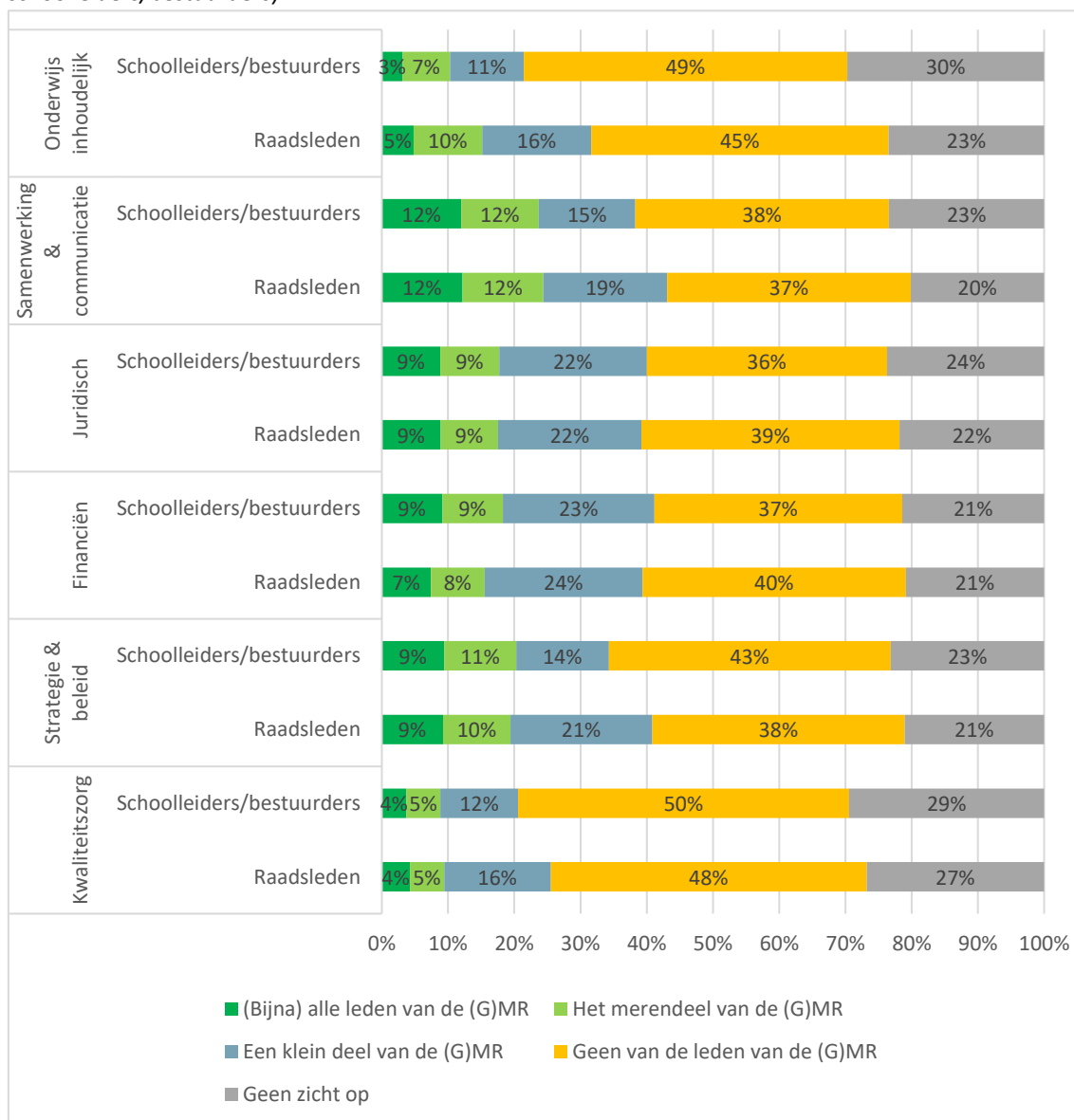
3.c Gebruik per terrein

De (belangen)organisaties hebben het beeld dat externe ondersteuning vooral wordt ingezet op de terreinen kwaliteitszorg, samenwerking, communicatie en overleg en financiën. Daarnaast is er ook algemene ondersteuning over de rechten en plichten van de medezeggenschap.

In de vragenlijst is dan ook gevraagd op welke terrein externe ondersteuning is gebruikt en hoe groot het deel van de raad is dat hiervan gebruik heeft gemaakt. Schoolleiders/ bestuurders en raadsleden geven op grote lijnen een vergelijkbaar beeld. Externe ondersteuning is het meest gebruikt voor de terreinen strategie & beleid, financiën, juridisch en samenwerking & communicatie. Het gaat daarbij vaker om ondersteuning die een klein deel van de raad heeft gebruikt dan om ondersteuning voor het merendeel of alle leden van de raad. Bij de 'anders, namelijk' categorie geven raadsleden en schoolleiders/ bestuurders voornamelijk een algemene cursus of training over de rechten en taken van de medezeggenschap aan²³.

²³ Dit is 82 keer genoemd.

Figuur 3.3 Op welke terreinen gebruikte uw (G)MR externe ondersteuning? (N=541 raadsleden en 350 schoolleiders/bestuurders)

Voor alle terreinen geldt dat raden in het vo vaker externe ondersteuning gebruiken dan in het po. Het verschil is het grootst bij financiën: 51% van de raden in het vo gebruikt hierop externe ondersteuning tegenover 26% in het po. Op de terreinen strategie & beleid, juridisch en samenwerking & communicatie is het verschil tussen po en vo minder fors, maar nog steeds groot met zo'n 15 tot 18 procentpunten verschil. Gemiddeld gebruikt een raad op 2,7 terreinen externe ondersteuning.

De GMR gebruikt iets meer externe ondersteuning dan de MR, maar de verschillen zijn niet groot genoeg om significant te zijn. Een uitzondering hierop is het terrein samenwerking & communicatie waarop 51% van de GMR-raden tegenover 39% van de MR-raden externe ondersteuning inschakelt. Ouders en leerlingen geven minder vaak aan dat er externe ondersteuning is gebruikt voor hun raad dan

personeelsleden. Dit verschil is van toepassing op alle terreinen, maar is het grootst voor de terreinen strategie & beleid, financiën en juridisch²⁴.

3.d Redenen om geen ondersteuning te gebruiken

Er zijn allerlei redenen voor raden om geen externe ondersteuning in te schakelen. Zo noemen (belangen)organisaties dat raadsleden niet altijd geattendeerd worden op de mogelijkheid om ondersteuning in te schakelen, dat raadsleden op de deskundigheid van de directie vertrouwen of dat raadsleden alleen in hun deskundigheid investeren als ze instemmingsrecht hebben op het betreffende onderwerp.

Raadsleden waarvan hun raad geen enkele externe ondersteuning heeft ingeschakeld hebben in de vragenlijst de redenen hiervoor aangegeven. De meest voorkomende reden is dat de raad hier (nog) niet over heeft nagedacht. Verder geven deze raadsleden vaak aan dat externe ondersteuning niet altijd nodig is, bijvoorbeeld omdat er voldoende ondersteuning vanuit school, schoolbestuur of achterban aanwezig is. Onder de categorie 'anders, namelijk' wordt een paar keer herhaald dat ondersteuning niet nodig is en/of dat er voldoende voorzien is in expertise.

Tabel 3.4 Wat zijn redenen om geen externe ondersteuning in te zetten? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Raadsleden (N=74)
De (G)MR heeft hier (nog) niet over nagedacht	45%
Dit is niet nodig, we krijgen interne ondersteuning (vanuit school of bestuur)	39%
Dit is niet nodig, we gebruiken de expertise van onze achterban (zoals andere ouders of personeelsleden)	36%
De (G)MR heeft er geen behoefte aan	26%
Dit is niet nodig, de (G)MR heeft alle benodigde kennis	18%
Anders, namelijk	9%
De (G)MR heeft geen tijd hiervoor	8%
Er is geen budget beschikbaar hiervoor	4%
Er is onvoldoende of geen passend ondersteuningsaanbod te vinden	1%

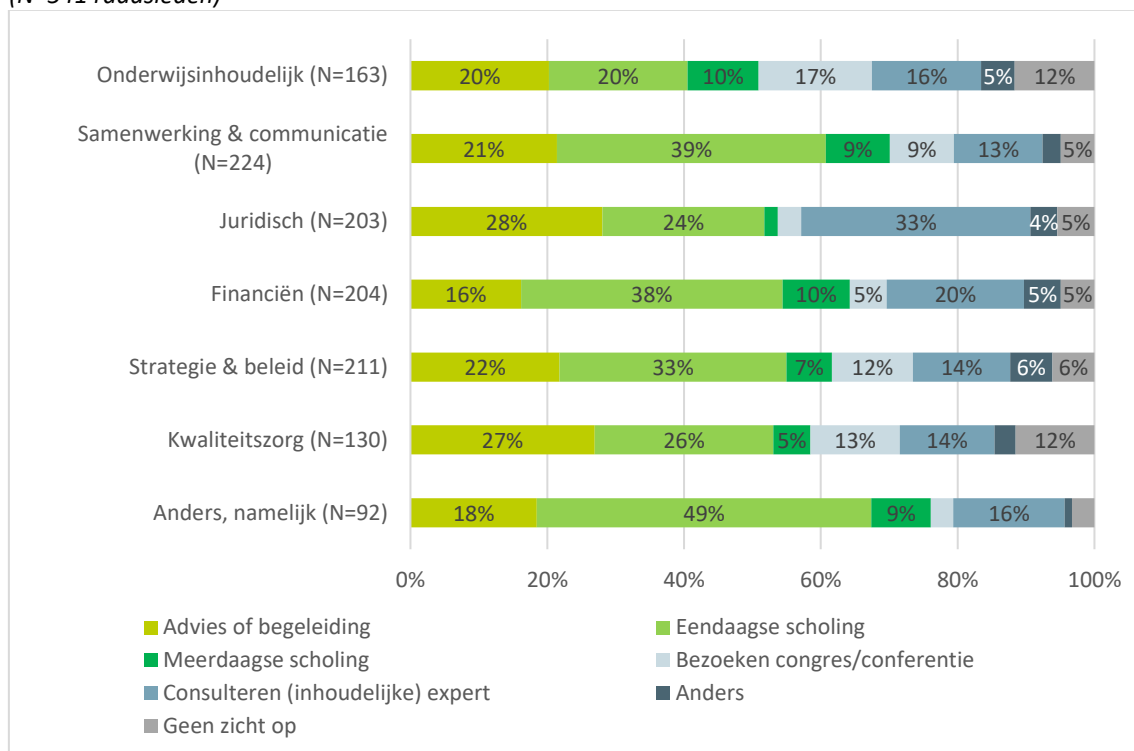
3.e Vormen van externe ondersteuning

Externe ondersteuning kan allerlei vormen aannemen. In de notulen van raadsvergaderingen en in de interviews met (belangen)organisaties worden trainingen, cursussen en advies het vaakst genoemd. Met advies wordt zowel financieel als juridisch advies genoemd, door een deskundig adviseur of een gespecialiseerde ouder. De vormen die daarnaast door (belangen)organisaties worden genoemd zijn voorlichting via websites of handreikingen. Tabel 3.5 laat de uitkomsten op de vragenlijst zien.

In de tabel zien we dat eendaagse scholing het vaakst gebruikt wordt, in het bijzonder op de terreinen strategie, financiën en samenwerking. Dit wordt opgevolgd door advies en begeleiding en door het consulteren van een (inhoudelijke) expert. Een expert gebruiken raadsleden vooral op juridisch gebied en ook iets vaker op financieel gebied in vergelijking met de andere terreinen.

²⁴ Op strategie & beleid geeft 52% van de ouders en leerlingen aan geen externe ondersteuning te hebben gebruikt tegenover 32% van de personeelsleden. Op financieel gebied geeft 56% van de ouders en leerlingen aan geen externe ondersteuning te hebben gebruikt ten opzichte van 32% van de personeelsleden. Op juridisch vlak zegt 51% van de ouders en leerlingen geen externe ondersteuning te hebben gebruikt tegenover 34% van de personeelsleden.

Figuur 3.5 Welke vormen van ondersteuning heeft uw (G)MR gebruikt? (meerdere antwoorden mogelijk) (N=541 raadsleden)

Onder 'anders, namelijk' valt een grote diversiteit aan ondersteuningsvormen, namelijk een fusiebegeleider, een expert in conflictbemiddeling, gesprekken met de Raad van Toezicht, overleggen met andere medezeggenschapsraden, informatie van internet en het noemen van specifieke cursussen of trainingen die zijn gevolgd.

3.f Aanbieders van externe ondersteuning

De aanbieders die in de interviews en GMR-notulen voorkomen zijn vakbonden (AOB en CNV), belangenorganisaties (zoals LAKS) en het project versterking medezeggenschap. Ook in de uitkomsten van de vragenlijsten zien we dat externe ondersteuning via de vakbond verre weg het meest voorkomt. Onder 'anders, namelijk' noemen raadsleden vaak organisatie VOO en verder verschillende keren een lid van de GMR, een ouder, de vakbond of een expert.

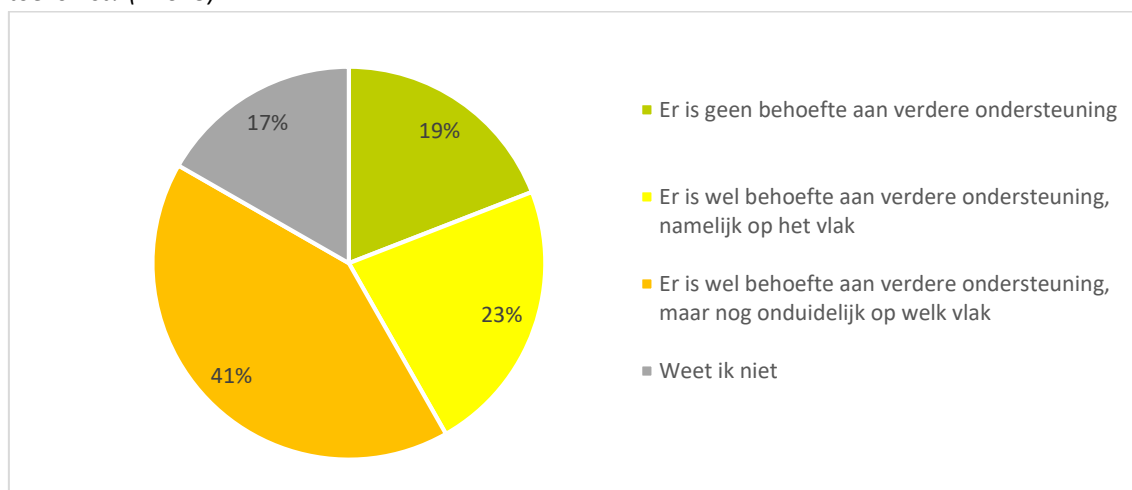
Tabel 3.6 Via welke aanbieders gebruikte uw (G)MR de extra ondersteuning? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Raadsleden (N= 376)
Via een vakbond	70%
Via een commerciële aanbieder	22%
Anders, namelijk	16%
Via een bestuurders-/schoolleidersorganisatie	16%
Via een leerlingorganisatie (zoals LAKS)	11%
Via het project versterking medezeggenschap	11%
Via een ouderorganisatie	4%
Geen zicht op	4%

3.g Behoeften aan verdere ondersteuning

1 op de 5 raadsleden geeft aan dat er binnen de raad geen behoefte naar verdere externe ondersteuning bestaat. Ongeveer twee op de drie raadsleden geeft aan dat er juist wel behoefte is aan verdere externe ondersteuning, ook al weten ze vaak nog niet op welk vlak.

Figuur 3.7 In hoeverre is er binnen uw (G)MR behoefte aan verdere externe ondersteuning in de directe toekomst? (N=523)

In het po geeft men vaker aan dat er geen behoefte is aan verdere externe ondersteuning dan in het vo (27% tegenover 12%). Tussen GMR en MR zijn er geen verschillen. Raadsleden die de vragen als ouder of leerling invullen geven vaker aan dat er geen behoefte is aan verdere ondersteuning (26% tegenover 16% van de personeelsleden). Als er wel een behoefte bestaat kunnen personeelsleden ook vaker een concrete behoefte benoemen (27%) in vergelijking met ouders en leerlingen (14%).

Raden die al wel een duidelijk beeld hebben van hun behoefte, hebben een onderwerp of soms meerdere onderwerpen aangeven. Als we hun antwoorden clusteren komen we uit op de volgende tabel. De grootste behoefte is aan ondersteuning over financiën.

Tabel 3.8 Clustering van de antwoorden op de open vraag 'er is wel behoefte aan verdere ondersteuning, namelijk op het vlak'

Raadsleden (N=118)	
Financiën	36%
Algemeen	15%
Juridisch	15%
Communicatie & samenwerking	9%
Strategie en beleid	8%
Fusie	7%
Overig	5%
Onderwijsinhoudelijk	4%
Personeel	3%
Alle terreinen	3%
Kwaliteitszorg	3%

4 Ondersteuning ten behoeve van financiën

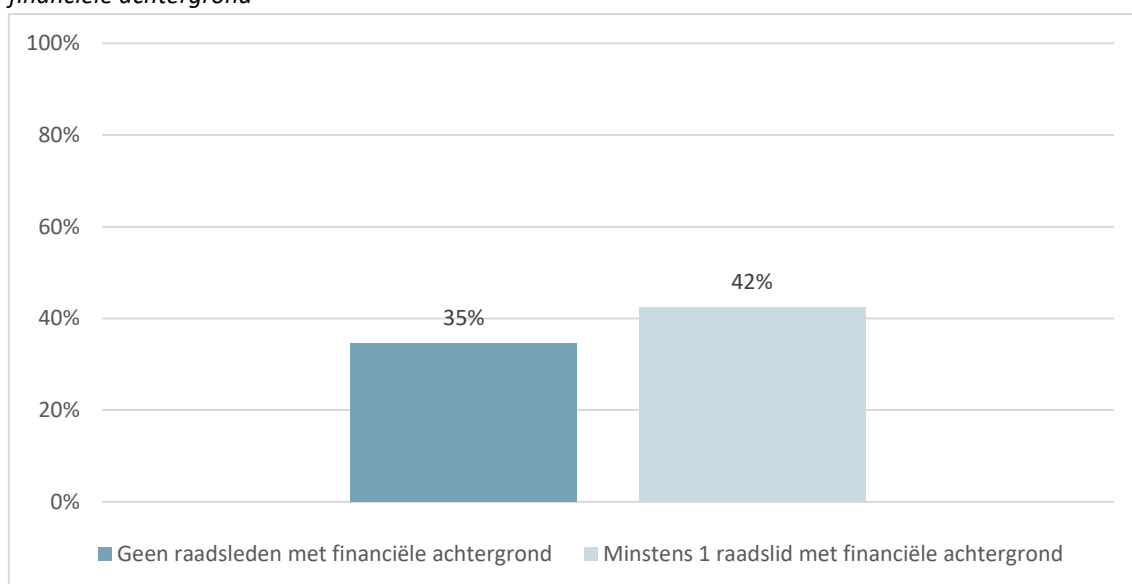
In het vorige hoofdstuk zagen we dat ongeveer 4 op de 10 raden op financieel gebied externe ondersteuning inschakelen. In dit hoofdstuk gaan we verder in op de gebruikte ondersteuning ten behoeve van de financiën.

4.a Gebruik van financiële ondersteuning

We zagen in hoofdstuk 3 dat 39% van de raden ondersteuning inschakelt voor financiën maar dat er grote verschillen zijn tussen po en vo en tussen GMR en MR. Een mogelijke verklaring zou de aanwezigheid van een raadslid met een financiële achtergrond kunnen zijn. 61% van de raadsleden geeft aan dat ze minstens 1 raadslid hebben met een financiële achtergrond, bijvoorbeeld een docent economie of een ouder met een financieel beroep.

We zien dat raden waarin minstens 1 raadslid zit met een financiële achtergrond juist iets vaker gebruik maken van externe ondersteuning op het gebied van financiën dan raden die geen leden met een financiële achtergrond hebben. Het verschil is echter te klein om significant te zijn.

Figuur 4.1 Gebruik van externe ondersteuning op financiën, voor raden met en zonder leden met financiële achtergrond

4.b Financiële onderwerpen die aan bod komen tijdens ondersteuning

De geïnterviewde (belangen)organisaties en de notulen van (G)MR-overleggen geven een beeld van de financiële zaken die aan bod komen tijdens overleggen tussen raden en de schoolleider of bestuurder:

- (hoofdlijnen van) meerjarig financieel beleid;
- (jaarlijkse) begroting;
- jaarverslag / jaarrekening;
- strategisch (financieel) beleidsplan;
- continuïteitsparagraaf in jaarverslag.

Als we vervolgens kijken naar waar de externe ondersteuning over gaat, komt dit ongeveer met dit beeld overeen. Raadsleden geven aan dat de externe ondersteuning vooral gaat over de begroting en ook regelmatig over de jaarrekening en het meerjarig strategisch plan.

Tabel 4.2 Waar ging de externe ondersteuning over financiën over? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Raadsleden (N=197)
Begroting (d.w.z. overzicht van inkomsten en uitgaven voor komend jaar)	78%
Jaarrekening (d.w.z. verantwoording over inkomsten, uitgaven en vermogenspositie over afgelopen jaar)	51%
Meerjarig strategisch plan (d.w.z. het lange termijn financieel beleid)	45%
Bestuursformatieplan	26%
Kaderbrief (d.w.z. de uitgangspunten en richtlijnen voor de begroting)	16%
Continuïteitsparagraaf	11%
Geen zicht op	8%
Anders, namelijk	6%

Onder ‘anders, namelijk’ noemen raadsleden nog kennis over fusies, bezuinigingsvoorstellen en de ouderbijdrage.

4.c Redenen om financiële ondersteuning te gebruiken

De raden met financiële ondersteuning hebben in een open vraag de redenen aangegeven om hiervan gebruik te maken. 147 raadsleden hebben 172 redenen meegegeven.

Tabel 4.3 Clustering van de open vraag – Om welke reden heeft uw raad externe ondersteuning over financiën gebruikt? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Raadsleden (N=147)
Te weinig kennis in de raad	47%
Om meer inzicht te krijgen in financiën	33%
Om de financiën goed te kunnen controleren	11%
Als voorbereiding op een grotere rol van de raad bij financiën	10%
Als voorbereiding op een financieel complexe situatie of probleem	9%
Om een kritische gesprekspartner te kunnen zijn naar de schoolleider of bestuurder	8%

Als meest voorkomende reden noemen raadsleden dat er te weinig kennis in de raad bestaat. Veel raadsleden wijzen erop dat financiën een onbekend terrein zijn voor veel raadsleden en het een te complex onderwerp is om zonder scholing goed zicht op te hebben. Zo zegt een raadslid:

‘Overweging is dat het voor leken toch een lastiger terrein is. Veel andere zaken zijn toch wel goed te begrijpen als je je even inleest en eventueel laat bijpraten door het management. Dat is met financiën anders, is mijn ervaring.’

Daarnaast noemen raadsleden vaak dat ze meer inzicht willen krijgen in de financiën, bijvoorbeeld in het vatten van de belangrijkste financiële kengetallen, in een vergelijking met andere scholen of besturen of in de samenhang tussen financiën en beleid. Andere genoemde redenen zijn om de financiën goed te kunnen controleren, als voorbereiding op een grotere rol van de raad bij de financiën, als voorbereiding op een complexe situatie, zoals fusie of krimp of om een kritische gesprekspartner te kunnen zijn.

4.d Hoe de financiële ondersteuning is gevonden

Specifiek voor ondersteuning op financieel gebied hebben raadsleden deze vaak gevonden via de vakbond of via het eigen netwerk. Onder 'anders, namelijk' noemen raadsleden dat ze de ondersteuning hebben gevonden via het schoolbestuur, een folder of via de organisatie VOO. (Belangen)organisaties benoemen verder dat personeelsleden vaak via de vakbond externe ondersteuning inschakelen, en ouders en leerlingen ook de leerling- en ouderorganisaties hiervoor gebruiken.

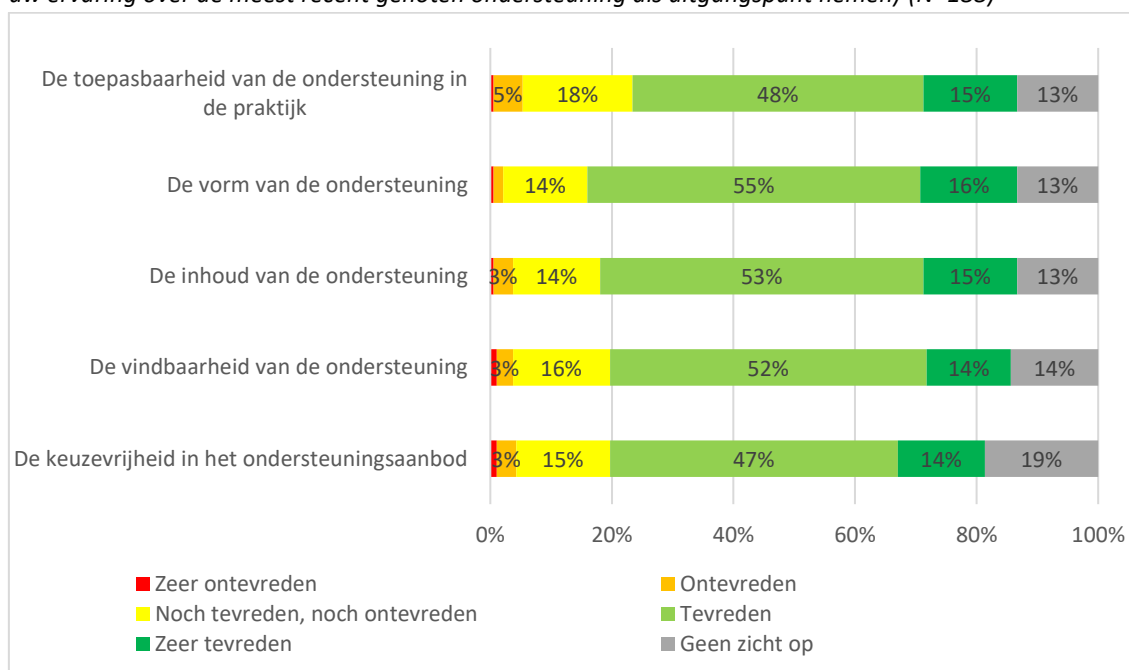
Tabel 4.4 Hoe heeft uw (G)MR de externe ondersteuning voor de financiën gevonden? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Raadsleden (N=188)
Via een vakbond	56%
Eigen netwerk	33%
Geen zicht op	10%
Via een belangenorganisatie (LAKS, ouderorganisatie of bestuurders/schoolleidersorganisatie)	6%
Internet-zoekactie	4%
Anders, namelijk	10%

4.e Tevredenheid over financiële ondersteuning

Zo'n twee derde van de raadsleden geeft aan dat de raad (zeer) tevreden was over de keuzevrijheid, vindbaarheid, inhoud en de vorm van de externe ondersteuning op financieel gebied. Slechts 6% of minder van de raadsleden is (zeer) ontevreden. Met de toepasbaarheid is men iets minder tevreden dan met de andere aspecten (maar nog steeds overwegend tevreden).

Figuur 4.5 In hoeverre is uw (G)MR tevreden over de volgende aspecten van de gebruikte externe ondersteuning voor financiën? (mocht uw (G)MR meerdere typen ondersteuning hebben genoten kunt u uw ervaring over de meest recent genoten ondersteuning als uitgangspunt nemen) (N=188)

5 Functioneren medezeggenschap

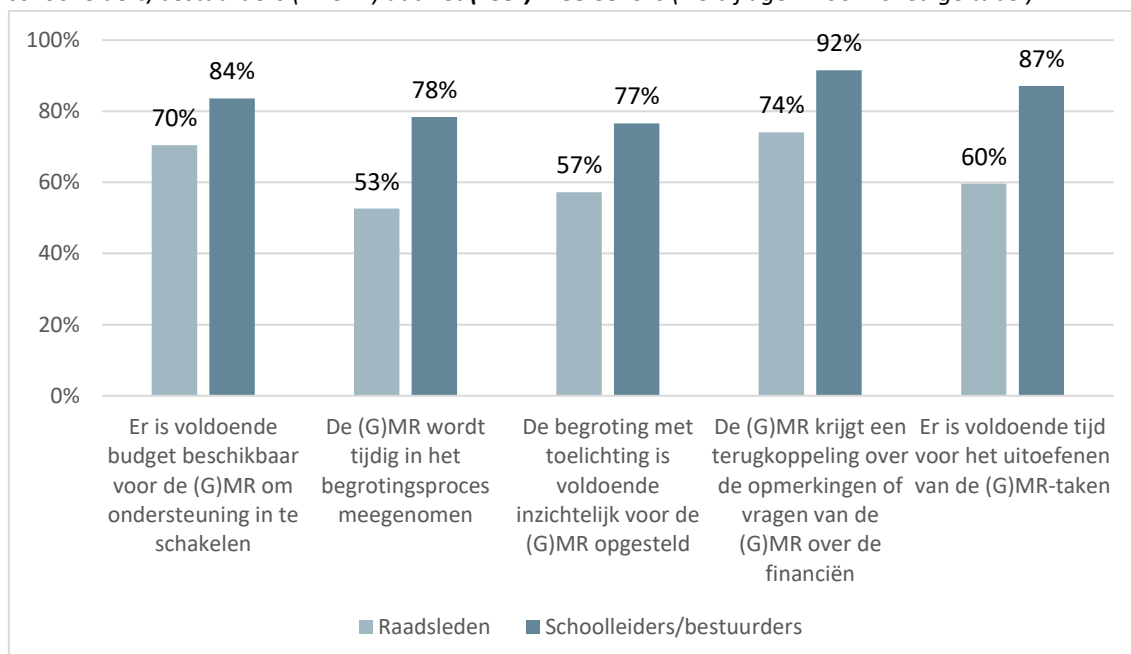
In dit hoofdstuk gaan we verder in op de ervaringen van raadsleden en schoolleiders/ bestuurders rondom het functioneren van de medezeggenschap. Er is speciale aandacht voor de taken van de medezeggenschap op financieel gebied. Per onderwerp bespreken we eerst de uitkomsten van de documentenanalyse en daarna die van de vragenlijst.

5.a Randvoorwaarden

Om goed te functioneren als medezeggenschapsraad zijn bepaalde randvoorwaarden nodig. Dit kan voldoende tijd zijn of voldoende scholingsbudget. Ook zijn er op financieel gebied specifieke randvoorwaarden. Geïnterviewde (belangen)organisaties geven bijvoorbeeld aan dat het belangrijk is dat de schoolleider of bestuurder financiële informatie voldoende inzichtelijk maakt voor de raad. Ook de tijdigheid waarop de (G)MR betrokken wordt bij de begroting is belangrijk. Uit de vergadernotulen van de (G)MR die we hebben geanalyseerd blijkt bijvoorbeeld dat de begroting doorgaans besproken wordt in de (G)MR als deze al zo goed als klaar is.

In de vragenlijst hebben we raadsleden en schoolleiders/ bestuurders gevraagd naar de mate waarin randvoorwaarden aanwezig zijn. Volgens schoolleiders en bestuurders zijn alle randvoorwaarden in grote mate aanwezig. Raadsleden zijn minder tevreden: bijna 1 op de 4 raadsleden vindt niet dat de raad tijdig in het begrotingsproces wordt meegenomen of dat de begroting voldoende inzichtelijk is. Ongeveer 1 op de 6 raadsleden vindt niet dat er voldoende tijd is voor de medezeggenschapstaken.

Figuur 5.1 In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? Het aandeel raadsleden (N=498) en schoolleiders/bestuurders (N=342) dat het (zeer) mee eens is (zie bijlage 2 voor volledige tabel)

Raadsleden in het vo geven vaker aan dat ze niet tijdig zijn meegenomen in het begrotingsproces (31% tegenover 16% in het po), dat de begroting met toelichting onvoldoende inzichtelijk is (25% ten opzichte van 17% in het po) en dat ze vaker onvoldoende tijd hebben voor raadswerk (20% tegenover 12% in het po).

Raadsleden uit een GMR zijn positiever over de aanwezigheid van de randvoorwaarden voor uitoefening van medezeggenschap dan de MR:

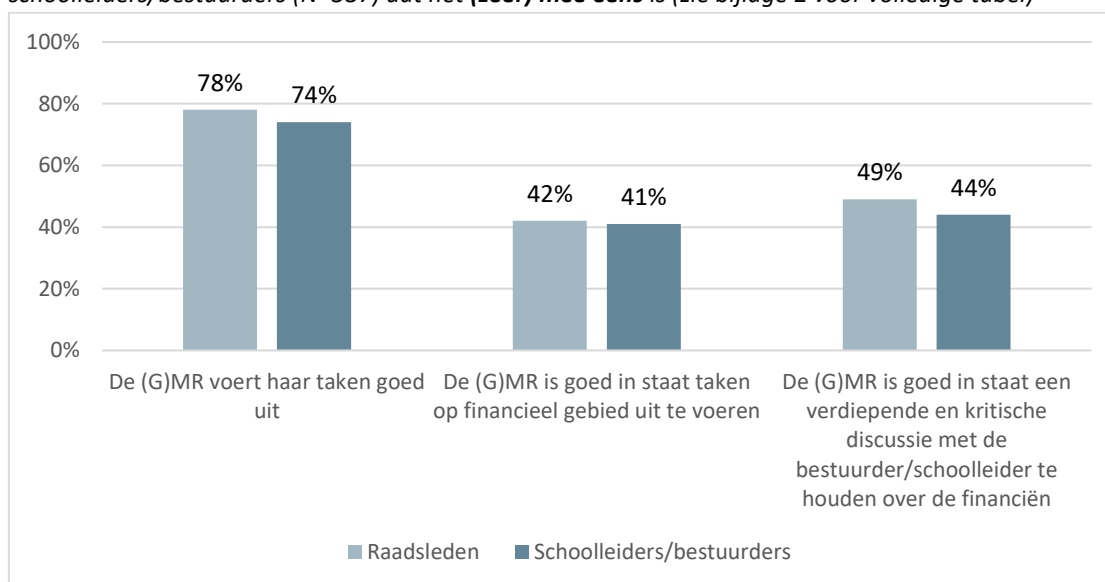
- 80% vindt dat er voldoende budget is voor externe ondersteuning tegenover 65% in de MR;
- 61% vindt dat ze tijdig meegenomen worden in het begrotingsproces ten opzichte van 48% in de MR;
- 70% vindt de begroting voldoende inzichtelijk tegenover 51% in de MR;
- 85% zegt dat de raad een terugkoppeling krijgt bij vragen of opmerkingen tegenover 68% in de MR;
- 66% heeft voldoende tijd voor raadswork ten opzichte van 56% in de MR.

5.b Functioneren medezeggenschap

Belangrijke vraag is hoe de betrokken partijen tegen het functioneren van de medezeggenschap aankijken. Geïnterviewde (belangen)organisaties verwachten dat de financiële deskundigheid van raadsleden vaak onvoldoende is of dat de hoofdlijnen van de begroting te complex zijn weergegeven. Ze geven aan dat dit vooral speelt in het po. Ze vrezen dat de (G)MR hierdoor vaak geen gelijkwaardige gesprekspartner is voor de schoolleider of bestuurder. De (belangen)organisaties verwachten verder dat raden die externe ondersteuning gebruiken beter functioneren.

In de onderstaande tabel zien we dat de verwachtingen deels uitkomen. Raadsleden zijn nog wel in grote mate tevreden over het functioneren van de raad in het algemeen, maar dit aandeel slinkt tot 42% als het gaat om de financiële taken. Ongeveer de helft van de raadsleden vindt dat de raad een verdiepende en kritische discussie kan voeren over de financiën met de schoolleider of bestuurder. Schoolleiders en bestuurders zijn zelfs nog iets kritischer dan raadsleden.

*Figuur 5.2 In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? - Het aandeel raadsleden (N=497) en schoolleiders/bestuurders (N=337) dat het **(zeer) mee eens** is (zie bijlage 2 voor volledige tabel)*

In het vo beoordelen schoolleiders en bestuurders de taakuitvoering door de (G)MR significant minder positief dan in het po. 67% is positief hierover tegenover 81% in het po. Op financieel gebied zijn schoolleiders en bestuurders in het vo ongeveer even kritisch als in het po. Raadsleden zelf zijn juist op financieel gebied iets kritischer in het vo dan po. 36% vindt dat de raad goed in staat is taken op financieel gebied uit te voeren tegenover 48% in het po.

Ouders en leerlingen zijn meer tevreden over het functioneren op financieel gebied. 49% vindt dat de raad goed in staat is financiële taken uit te voeren tegenover 38% van de personeelsleden. 58% ervaart dat er sprake is van een kritische discussie over financiën met de schoolleider/bestuurder ten opzichte van 45% van de personeelsleden.

Verder is de GMR positiever dan de MR. 84% vindt dat de raad haar taken goed uitvoert ten opzichte van 75% bij de MR. Ook vindt 54% van de GMR dat taken op financieel gebied goed uitgevoerd worden tegenover 35% in de MR.

Raden met minstens 1 raadslid met financiële achtergrond zijn positiever. Zo zijn ze:

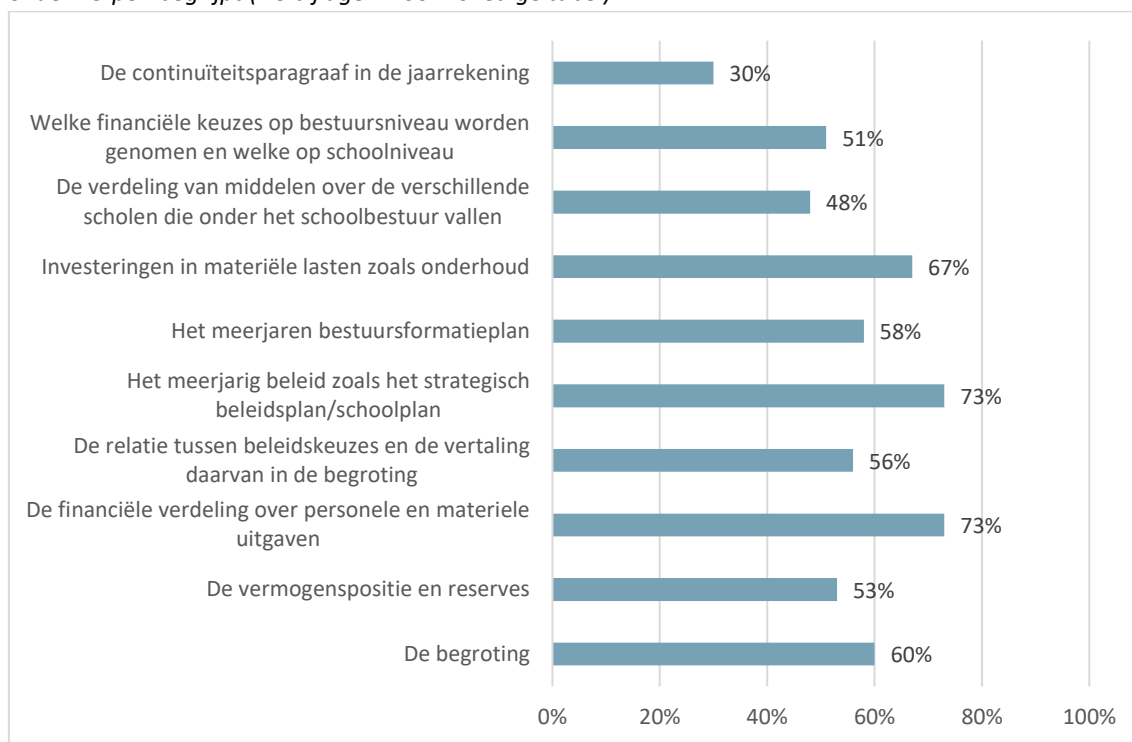
- voor 83% positief over hun taakuitvoering terwijl dit bij raden zonder leden met financiële achtergrond 70% is;
- voor 49% positief over de uitvoering van financiële taken door hun raad tegenover 27% van de overige raden;
- voor 57% positief over het voeren van een verdiepende discussie over financiën met de schoolleider/bestuurder ten opzichte van 35% van de overige raden.

5.c Grip op financiële onderwerpen

Begrip van financiële onderwerpen is belangrijk om te komen tot een goed gesprek tussen medezeggenschap en de schoolleider of bestuurder. In de notulen van raadsoverleggen zien we bijvoorbeeld grote verschillen in de mate waarin raden kritische vragen stellen. Sommige raden stellen meer technische vragen die zich focussen op of cijfers kloppen. Verder vragen raden regelmatig een toelichting op de cijfers van de schoolleider of bestuurder. Minder voorkomend zijn vragen die meer inhoudelijk van aard zijn over bijvoorbeeld de samenhang tussen inhoud en financiën.

In de vragenlijsten hebben we uitgevraagd onder raadsleden in hoeverre raden verschillende financiële onderwerpen begrijpen. Raden hebben het meeste begrip van investeringen in materiële lasten, het meerjarig beleid, en de financiële verdeling over personele en materiële uitgaven. Het minste begrip is er over de continuïteitsparagraaf. De begroting, wat geldt als een erg belangrijk document, wordt door 60% van de raden begrepen, terwijl 56% begrip heeft van de samenhang tussen beleidskeuzes en de begroting.

Figuur 5.3 Het aandeel raadsleden dat (zeer) eens is met de stellingen dat de (G)MR de volgende onderwerpen begrijpt (zie bijlage 2 voor volledige tabel)

In het po geven de respondenten vaker aan dat raden begrip hebben van bepaalde financiële onderwerpen:

- 63% begrijpt de samenhang tussen beleidskeuzes en begroting in vergelijking met 51% in het vo;
- 80% begrijpt het meerjarig beleid tegenover 67% in het vo;
- 60% begrijpt de verdeling van middelen over de verschillende scholen in een bestuur ten opzichte van 46% in het vo. Dezelfde percentages gelden voor het begrip van welke financiële keuzes op schoolniveau of op bestuursniveau genomen worden.

Als er minstens één raadslid met financiële achtergrond is wordt er vaker aangegeven dat de raad het meerjaren bestuursformatieplan begrijpt (65%) dan in raden zonder leden met financiële achtergrond (53%).

5.d Vooruitkijkend naar instemmingsrecht hoofdlijnen begroting

Recentelijk is aangekondigd dat medezeggenschapsraden in het po en vo een instemmingsrecht krijgen op de hoofdlijnen van de begroting. De vraag is of raadsleden en schoolleiders/ bestuurders hiervan op de hoogte zijn en of ze verwachten voldoende deskundigheid in huis te hebben om een instemmingsrecht vorm te geven. Geïnterviewde (belangen)organisaties zijn namelijk kritisch hierop en verwachten dat er onvoldoende is voorzien in financiële deskundigheid op de hoofdlijnen van de begroting en op de samenhang van beleidskeuzes en financiën.

Drie kwart van de raadsleden is er van op de hoogte dat de (G)MR mogelijk instemmingsrecht krijgt op hoofdlijnen van de begroting. Bij schoolleiders en bestuurders is dit met 84% iets hoger. Er zijn geen significante verschillen tussen verschillende type raadsleden.

Tabel 5.4 Bent u op de hoogte dat de (G)MR mogelijk instemmingsrecht krijgt op hoofdlijnen van de begroting?

	Raadsleden (N= 480)	Schoolleiders/bestuurders (N=335)
Ja	74%	84%
Nee	26%	16%

Een meerderheid van de raadsleden en net iets meer dan de helft van de schoolleiders en bestuurders vinden dat er voldoende is voorzien in de financiële deskundigheid in de raad. Er zijn geen verschillen tussen verschillende typen raden.

Tabel 5.5 Is er voldoende voorzien in financiële deskundigheid in de (G)MR om een instemmingsrecht op hoofdlijnen van de begroting goed uit te voeren?

	Raadsleden (N=480)	Schoolleiders/bestuurders (N=335)
In zeer voldoende mate	6%	4%
In voldoende mate	53%	48%
In onvoldoende mate	37%	44%
In zeer onvoldoende mate	4%	5%

Raadsleden en schoolleiders/ bestuurders die van mening zijn dat de medezeggenschap onvoldoende financiële deskundigheid in huis heeft hebben in een open vraag aangegeven op welk vlak de deskundigheid volgens hen ontbreekt. 22 antwoorden hebben betrekking op een gebrek aan inzichtelijkheid van de begroting/meerjaren financieel beleid. 16 antwoorden hebben betrekking op onvoldoende begeleiding en training en 156 antwoorden betreffen onvoldoende kennis van onderwijsfinanciering.

5.e Mogelijkheden voor versterking medezeggenschap

Geïnterviewde (belangen)organisaties zien verschillende kansen voor versterking van de medezeggenschap. Suggesties zijn trainingen, inschakelen van deskundigen voor advies, verduidelijking van de term hoofdlijnen van de begroting, een goede koppeling tussen beleidsplan en begroting, een goede toelichting op de financiën, het gebruiken van een standaardbegrotingsformat en het zoeken naar (G)MR-leden die al financieel deskundig zijn.

Ook raadsleden en schoolleiders/ bestuurders konden suggesties geven voor manieren om de medezeggenschap te versterken. Verreweg de meeste antwoorden hebben betrekking op training/scholing om (G)MR-leden hun financiële taken beter te doen uitvoeren (45% van de antwoorden) en in het verlengde daarvan ligt 6% van de antwoorden die expertise opbouwen noemt. Het inschakelen van een expert wordt in 12% van de antwoorden genoemd. In het verlengde daarvan ligt het zoeken van ouders met een financiële achtergrond, in 5% van de antwoorden genoemd. Er zijn ook antwoorden die vragen om een gedragsverandering bij de bestuurder, namelijk het meegenomen worden in het begrotingsproces (8%), het hanteren van een inzichtelijk systeem/proces van begroten zodat de begroting inzichtelijker en begrijpelijker wordt (7%), het gebruiken van een benchmark waarmee bedoeld is een begrotingsmodel dat dient als referentiepunt voor de begroting (2%) en goed intern communiceren, zodat meer afstemming ontstaat tussen bij de begroting betrokken partijen (6%).

Tabel 5.6 Meest genoemde antwoorden op de open vraag: Wat zijn manieren om te versterken dat (G)MR-leden hun taken op financieel gebied goed kunnen uitvoeren? (N=349) (zie bijlage 2 voor de volledige tabel)

Antwoord	Percentage
Training/scholing	45%
Expert inschakelen	13%
Meenemen in begrotingsproces	8%
Expertise opbouwen	6%
Inzichtelijk systeem ontwikkelen	6%
Goed intern communiceren	6%
Ouder met financiële achtergrond zoeken	5%
Onbekend	2%
Benchmark	2%

6 Reflectie

Medezeggenschap staat volop in de belangstelling. Medezeggenschapsraden vertegenwoordigen de belangen van leerlingen, ouders en personeel en bieden tegenwicht aan schoolleiders en bestuurders zodat er een evenwichtige besluitvorming ontstaat. Medezeggenschapsraden in het primair en voortgezet onderwijs krijgen steeds meer taken toebedeeld. Zo adviseren ze sinds de wet Versterking Bestuurskracht (2017) mee over de werving en benoeming van bestuurders. Ook heeft minister Arie Slob aangekondigd dat de raden met ingang van 2021 mogelijk instemmingsrecht op de hoofdlijnen van de begroting krijgen.

Om deze extra taken uit te voeren is een goede ondersteuning en facilitering essentieel. Zo hebben raden het recht om externe ondersteuning van buiten de school in te schakelen. In opdracht van het ministerie van OCW heeft Oberon in samenwerking met het Kohnstamm Instituut onderzoek gedaan naar de mate waarin raden in het po en vo externe ondersteuning gebruiken. Speciale aandacht gaat uit naar financiën, gezien het aankomende instemmingsrecht. Op basis van een documentenanalyse en een vragenlijst onder 541 raadsleden en 350 schoolleiders en bestuurders hebben we in hoofdstuk 3 tot en met 5 een breed beeld gegeven van de praktijk. In dit reflectiehoofdstuk voegen we de uitkomsten uit de focusgroep met het onderwijsveld daaraan toe.

Hoge bekendheid recht op externe ondersteuning

In de wet ligt het recht van de medezeggenschap op het inschakelen van externe ondersteuning verankerd. Het overgrote deel van de raadsleden, schoolleiders en bestuurders is zich bewust van dit recht. We zien wel onderlinge verschillen; raden op schoolniveau (MR) zijn minder bekend met het recht dan raden op bestuursniveau (GMR). In het po is men minder bewust van het recht dan in het vo. Het beeld dat de grote meerderheid het recht kent, blijft echter voor al deze groepen van toepassing.

Meeste raden gebruiken externe ondersteuning, maar gebruik verschilt per terrein

In bijna drie kwart van de raden is externe ondersteuning gebruikt voor minstens één terrein. Vaak komt de externe ondersteuning ten goede aan een deel van de raad, en minder vaak aan de gehele raad. Op de terreinen strategie & beleid, financiën, juridisch en samenwerking & communicatie heeft 2 op de 5 raden externe ondersteuning ingezet. Op onderwijsinhoudelijke onderwerpen schakelt een derde van de raden externe ondersteuning in, terwijl dit voor kwaliteitszorg ongeveer een kwart van de raden is. Gemiddeld gebruikt een raad voor 2,7 terreinen (van de 7 terreinen die we hebben uitgevraagd) externe ondersteuning.

Eendaagse scholing is een populaire vorm van externe ondersteuning

Externe ondersteuning bestaat vaak uit het volgen van eendaagse scholing en daarnaast uit advies en begeleiding. Op juridisch en financieel terrein komt ook regelmatig het inhuren van een externe deskundige voor. Andere vormen, zoals het volgen van meerdaagse scholing en congresbezoeken, zijn minder gewoonlijk. Raadsleden hebben de ondersteuning vaak via de vakbond ingeschakeld, maar soms ook via een commerciële aanbieder, het project versterking medezeggenschap of een organisatie voor leerlingen, ouders, schoolleiders of bestuurders.

Grote verschillen in gebruik tussen raden

Er zijn grote verschillen in het gebruik van externe ondersteuning tussen raden. In het po komt het gebruik minder vaak voor dan in het vo. Hetzelfde geldt voor de MR ten opzichte van de GMR. Ook geven ouders en leerlingen minder vaak aan dat hun raad externe ondersteuning gebruikt in vergelijking met personeelsleden.

Het meest opvallende verschil is op financieel gebied, waarbij raden in het vo twee keer zo vaak externe ondersteuning gebruiken dan raden in het po. De meningen zijn verdeeld of het verschil tussen po en vo problematisch is. (Belangen)organisaties geven aan dat er in het po meer sprake is van terughoudendheid, omdat raden in het po vaker het beeld hebben dat financiële middelen naar het onderwijs zelf zouden moeten gaan in plaats van naar ondersteuning van de medezeggenschap. Ook zouden raden in het po naar het idee van de (belangen)organisaties sneller uitgaan van de kennis van de schoolleider in plaats van zelf onafhankelijke informatie te raadplegen. Aan de andere kant wordt echter ook benoemd dat sommige onderwerpen in het po makkelijker te overzien zijn en daarom wellicht minder externe ondersteuning vergen (zie ook de paragraaf 'externe ondersteuning is niet altijd nodig').

Het feit dat de GMR vaker externe ondersteuning gebruikt verbaast de (belangen)organisaties niet. De onderwerpen die op bestuursniveau besproken worden zijn vaak abstracter en moeilijker te begrijpen. Wel vindt men dat er meer aandacht nodig is om de positie van ouders en leerlingen die deelnemen aan de raad te versterken, en hen te stimuleren externe ondersteuning in te schakelen.

Raden hebben moeite een concrete ondersteuningsvraag te formuleren

De meest genoemde redenen om geen externe ondersteuning in te schakelen is dat de raad er niet over nagedacht heeft. Opmerkelijk is ook dat twee derde van de raden behoefte heeft aan verdere ondersteuning, maar dat het merendeel nog niet weet op welk vlak. Het knelpunt lijkt dan ook niet te zitten in gebrek aan bewustzijn van de optie om externe ondersteuning in te zetten, maar meer in het moeizaam komen tot concrete ondersteuningsvragen.

In de focusgroep werd als verklaring geopperd dat raden moeite hebben met het stellen van prioriteiten binnen de grote diversiteit aan medezeggenschapstaken. Tezamen met een hoog verloop onder leden, maakt dat het moeilijk om in te schatten op welk vlak kennis ontbreekt.

In de vragenlijst zien we dat raden die leden met financiële achtergrond hebben iets vaker externe ondersteuning op financieel gebied inschakelen dan andere raden. Het kan zijn dat door aanwezigheid van een docent economie of een ouder met financieel beroep er meer prioriteit gehecht wordt aan de financiën of dat er meer bewustzijn is van gebrek aan kennis bij de overige leden. Dit leidt vervolgens sneller tot een concrete ondersteuningsvraag.

Externe ondersteuning is niet altijd nodig volgens raden

Er zijn ook raden die externe ondersteuning niet nodig vinden. In dat geval is er volgens hen voldoende ondersteuning binnen de school en/of voldoende deskundigheid vanuit de achterban. Raden die minder vaak externe ondersteuning inschakelen (zoals raden in het po en in de MR), hebben ook minder behoefte hebben aan toekomstige ondersteuning.

Dit zou volgens de focusgroep kunnen komen doordat bepaalde onderwerpen in het po en in een MR eenvoudiger zijn. Een begroting op schoolniveau of in het po is bijvoorbeeld makkelijker te overzien dan een begroting op bestuursniveau of in het vo. Dit lijkt te worden ondersteund door de uitkomst dat raden in het po vaker dan in het vo aangeven financiële onderwerpen goed te begrijpen.

Passend ondersteuningsaanbod is beschikbaar, wel kansen voor vergroten toepasbaarheid

Gebrek aan passend aanbod wordt bijna nooit genoemd als reden om geen externe ondersteuning in te zetten. Kijkend naar externe ondersteuning voor financiën zijn raadsleden overwegend tevreden met de

keuzevrijheid in het aanbod, de vindbaarheid, de inhoud en de vorm van de ondersteuning. Over de toepasbaarheid is men iets minder tevreden (maar nog steeds grotendeels tevreden).

In de focusgroep zijn kansen besproken om de toepasbaarheid van financiële ondersteuning te versterken. Zo oppert men om meer nadruk te leggen op financiële kerncijfers en op de samenhang tussen beleid en financiën. Dit kan raden helpen om niet alleen technische vragen te stellen (kloppen deze cijfers?), maar ook te komen tot inhoudelijke vragen (welke keuze ligt ten grondslag aan deze begroting?). Het zou ook tegemoetkomen aan de uitkomst dat nog maar de helft van de raden in staat is een verdiepende en kritische discussie te houden met de schoolleider of bestuurder over de financiën.

Een andere kans om de toegevoegde waarde van externe ondersteuning te vergroten ligt in de vorm en inhoud. Raden kiezen vaak voor eendaagse scholing of training. Het aantal onderwerpen dat besproken kan worden tijdens één dag is beperkt. Zo zien we een duidelijk top 3 qua onderwerpen die worden behandeld tijdens externe financiële ondersteuning: begroting, jaarrekening en meerjarig strategisch plan. Er zijn echter ook andere onderwerpen waar raden moeilijk mee uit de voeten komen. Vooral de continuïteitsparagraaf springt daarbij in het oog, maar raden hebben ook niet altijd voldoende grip op de verdeling van middelen over de scholen, de vermogenspositie en de hoogte van reserves.

Meer nodig dan alleen deskundigheid voor goed functionerende raden

Raden die externe ondersteuning gebruiken zijn iets meer tevreden over het eigen functioneren dan overige raden. Maar het is geen groot verschil. Het kan zijn dat raden die gebruik maken van ondersteuning door een groeiend inzicht kritischer worden op hun eigen functioneren. Een andere verklaring is dat aspecten zoals een goede facilitering vanuit de schoolleider/bestuurder ook erg belangrijk zijn. Zo vindt 1 op de 4 raadsleden dat de raad niet tijdig wordt betrokken bij de begroting en de begroting met toelichting te weinig inzichtelijk is. Dergelijke randvoorwaarden zijn volgens raden in het vo en in de MR veel minder aanwezig dan in het po en in de GMR.

Dat er meer nodig is dan deskundigheid zien we ook als we vooruit kijken naar het invoeren van een instemmingsrecht op hoofdlijnen van de begroting. De meerderheid van raadsleden en schoolleiders/bestuurders vindt dat raden voldoende kennis hebben voor een instemmingsrecht. Tegelijk geeft maar een minderheid aan dat de raad haar huidige financiële taken goed uitvoert.

Aanbevelingen voor versterking van medezeggenschap in po en vo

Uit de focusgroep volgen meerdere aanbevelingen om de medezeggenschap verder te versterken:

- *Raadsleden* kunnen meer nadenken over het concretiseren van hun ondersteuningsbehoeften. Bijvoorbeeld door de optie voor externe ondersteuning vaker op de raadsagenda terug te laten komen of door een professionaliseringsplan te maken. In een dergelijk plan zou een raad kunnen beschrijven welke onderwerpen dermate belangrijk worden gevonden dat er altijd raadsleden met deskundigheid hierover in de raad zouden moeten zitten. Dit maakt het makkelijker om te komen tot concrete ondersteuningsvragen.
- *Raadsleden* zouden vaker onafhankelijk van de schoolleider of bestuurder informatie kunnen ophalen. Dit kan bijvoorbeeld via externe ondersteuning of de achterban, maar men ziet ook kansen om het contact met de interne toezichthouders te versterken. Raadsleden zouden bijvoorbeeld een ouder of personeelslid met een financiële achtergrond kunnen betrekken bij de raad. Raden hebben niet altijd invloed op welke personen in de raad terecht komen (bijvoorbeeld omdat de raadsleden via verkiezingen worden gekozen), maar een jaarlijkse consultatie van iemand buiten de raad kan ook al waardevol zijn.

- *Raadsleden* zouden meer in contact kunnen treden met andere raden. Door te zien welke onderwerpen er spelen in andere scholen en besturen, krijgen raden meer inzicht in aandachtspunten. Hier is ook mogelijk een rol voor aanbieders of voor OCW om dit te faciliteren.
- *Schoolleiders en bestuurders* kunnen de medezeggenschap tijdig betrekken bij de begroting. Een schoolleider of bestuurder kan samen met de raad bepalen wat 'tijdig' precies inhoudt. Ook zouden schoolleiders en bestuurders het makkelijker voor raden kunnen maken door hun beleidsmatige keuzes explicieter te benoemen, waardoor de samenhang tussen beleid en financiën duidelijker wordt. Ook het duiden van begrotingsverschillen tussen de verschillende jaren in een meerjarenbegroting kan bijdragen aan de inzichtelijkheid. Vooral raden in het vo en in de MR vinden dat op deze vlakken nog veel te winnen valt. Professionaliseringsactiviteiten voor schoolleiders/bestuurders zouden hierin kunnen bijdragen.
- *Aanbieders* van ondersteuning kunnen hun aanbod verder voor het voetlicht brengen van raden. Raden in het po, MR-raden en ouders en leerlingen zijn groepen die speciale aandacht verdienen.
- Voor *aanbieders* zijn er daarnaast kansen om de toepasbaarheid van ondersteuning op financieel gebied te vergroten, door meer aandacht te geven aan kerncijfers en de samenhang tussen beleid en financiën.
- Ook kunnen *aanbieders* er rekening mee houden dat veel raden nog onvoldoende begrip hebben van financiële onderwerpen zoals de continuïteitsparagraaf, de verdeling van middelen over scholen, de vermogenspositie en de hoogte van reserves. Dit zijn onderwerpen die volgens raden minder vaak aan bod komen tijdens de externe financiële ondersteuning. Een goede balans tussen onderwerpen in de scholing is belangrijk. Wel is het begrijpelijk dat niet alle relevante onderwerpen behandeld kunnen worden in een kort tijdsbestek, gezien de voorkeur van raden voor eendaagse scholing. Kansen voor versterking zijn het benadrukken van de toegevoegde waarde van meerdaagse scholing naar raden toe, de raden wijzen op de mogelijkheid om meerdere eendaagse cursussen te volgen of het mogelijk maken om online zich te scholen in onderwerpen die bij een eendaagse cursus minder aan bod komen.
- De *inspectie* kan bij haar bezoeken aan scholen en besturen meer aandacht vestigen op het belang van de medezeggenschap.
- *Het ministerie van OCW* zou landelijke informatie beschikbaar kunnen stellen die raadsleden meer inzicht biedt in de verschillen van de eigen school of het eigen bestuur ten opzichte van andere instellingen. Bijvoorbeeld een benchmark waarin financiële gegevens vergeleken kunnen worden.
- *Het ministerie van OCW* zou het belang van medezeggenschap meer onder de aandacht van schoolleiders en bestuurders kunnen brengen. Schoolleiders en bestuurders zijn al wel op de hoogte van dat er mogelijk instemmingsrecht op de hoofdlijnen van de begroting komt, maar schieten volgens raadsleden nog tekort op het faciliteren van raden. Het verspreiden van goede voorbeelden van hoe medezeggenschap tijdig betrokken kan worden en hoe financiële zaken en beleid overzichtelijk en in samenhang toegelicht kunnen worden aan de medezeggenschap kan helpen.

Bijlage 1 Methodologie

In dit onderzoek hebben we een documentenanalyse, een vragenlijst en een focusgroep ingezet. In deze bijlage is meer te lezen over de methoden.

Documentenanalyse

We hebben twee typen documenten geanalyseerd, namelijk interviewverslagen met (belangen)organisaties en notulen van (G)MR-vergaderingen.

De interviewverslagen zijn afkomstig uit een eerdere veldverkenning die door Oberon en Panteia is uitgevoerd over het instemmingsrecht op hoofdlijnen van de begroting. In deze veldverkenning hebben Oberon en Panteia interviews afgenomen met 15 vertegenwoordigers van (belangen)organisaties in het po en vo. In tabel 1 is weergegeven welke (belangen)organisaties dit zijn en wie/wat de organisaties vertegenwoordigen.

Tabel 1. Belangenorganisaties en andere sleutelorganisaties

(Belangen)organisatie	Vertegenwoordiging van
AVS	Bestuurders
AOB	Personeel
WMS-deskundige	Medezeggenschap
LAKS	Leerlingen
PO-raad	Bestuurders
Projectleiding versterking medezeggenschap	Medezeggenschap
VTOI	Onderwijstoezicht
LCG WMS	Medezeggenschap
Onderwijsinspectie	Onderwijstoezicht
Ouders en Onderwijs	Ouders
OCW PO	Overheid
OCW VO	Overheid
VO-raad	Bestuurders
CNV	Personeel
Schoolbestuur	Bestuurders

Daarnaast zetten scholen regelmatig notulen van vergaderingen op hun website. Voor de documentanalyse hebben we gezocht naar 15 recente notulen, waarin financiële zaken worden besproken. In Google zijn zoektermen gebruikt, zoals 'Notulen medezeggenschap hoofdlijnen begroting', 'Notulen medezeggenschap commissie financiën' en 'Notulen GMR voortgezet onderwijs'. Er is gelet op een gelijkmatige verdeling tussen MR/GMR en po/vo. De verdeling is weergegeven in tabel 2. De notulen zijn van vergaderingen van december 2016 tot en met mei 2019.

Tabel 2. Aantal notulen per sector en medezeggenschapsorgaan

	PO	VO
MR	4	3
GMR	4	4

Vragenlijst

Benadering

Er zijn twee steekproeven genomen van hoofdvestigingen van scholen in het po en vo. Deze scholen zijn benaderd via de DUO contactgegevens, waarbij is gevraagd of de schoolleider en minstens één raadslid uit de MR de vragenlijst wilden invullen. In het geval een hoofdvestiging van een school deelraden hanteert (bijvoorbeeld omdat er sprake is van nevenvestigingen), is gevraagd of de vragenlijst ook doorgestuurd kan worden naar deze deelraden.

Daarnaast zijn de besturen van de scholen in de steekproef (die geen eenpitter waren) ook met de vraag benaderd om de vragenlijst in te vullen. Er is gevraagd of de bestuurder en minstens één raadslid uit de GMR de vragenlijst in wilden vullen.

De uitnodiging voor de vragenlijst is begin oktober 2019 uitgezet. De scholen en besturen, waarvan nog geen respondenten de vragenlijst had ingevuld, zijn nagebeld. Hiermee is rekening gehouden met de herfstvakantie. Regio's midden en noord zijn in een andere week gebeld dan regio zuid. Nadat de herfstvakantie voor alle regio's voorbij was is nog een algemene herinnering uitgestuurd per email.

Respons

541 raadsleden en 350 schoolleiders/ bestuurders hebben de vragenlijst ingevuld. Hieronder zijn enkele achtergrondkenmerken te vinden die zij zelf hebben aangegeven in de vragenlijst.

Tabel 3. Mijn functie is

	Raadsleden (N=541)	Schoolleiders/bestuurders (N=350)
MR-lid	66%	-
GMR-lid	34%	-
Schoolleider	-	59%
Directeur-bestuurder	-	9%
Schoolbestuurder	-	32%

Tabel 4. Welke rol heeft u in de GMR? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Raadsleden (N=541)
Voorzitter	53%
Secretaris	26%
Algemeen lid	26%
Lid van de financiële commissie van de (G)MR	7%
Penningmeester	2%

Tabel 5. In hoeverre zitten er raadsleden in de (G)MR met een financiële achtergrond?

	Raadsleden (N=541)
Nee	37%
Ja, minstens één lid	61%
Weet niet	1%

Tabel 6. Ik ben zelf een

	Raadsleden (N=541)
Ouder	30%
Personeelslid	68%
Leerling	2%

Tabel 7. Mijn zittingsduur in de GMR tot nu toe is

	Raadsleden (N=541)
Minder dan 1 jaar	9%
1 jaar	12%
2 jaar	15%
3 jaar	12%
Meer dan 3 jaar	51%

Representativiteit respons

Om landelijke uitspraken te kunnen doen is het belangrijk om de representativiteit van de groep raadsleden en schoolleiders/bestuurders die de vragenlijst hebben ingevuld na te gaan. Om te bepalen of de groep respondenten landelijk representatief is hebben we deze groep op een aantal punten vergeleken met de landelijke populatie. Allereerst hebben we gekeken naar de stedelijkheid en regio. Hierbij is een combinatie gemaakt van het behoren tot de G4, G40 of overige gemeenten en de regio (Noord, Midden, Zuid).

De responsgroep komt goed overeen met de populatiegroep. Het enige verschil zit in het po, waar we zien dat de groep 'midden en overige gemeenten' in de responsgroep iets kleiner is dan landelijk het geval is.

Tabel 8. Vergelijking populatie en respons naar stedelijkheid (PO)

PO	Populatie	Respons
Noord en G4	3%	4%
Midden en G4	6%	7%
Zuid en G4	0%	0%
Noord en G40	10%	10%
Midden en G40	7%	7%
Zuid en G40	6%	5%
Noord en overig	26%	27%
Midden en overig	25%	19%
Zuid en overig	17%	20%

Tabel 9. Vergelijking populatie en respons naar stedelijkheid (VO)

VO	Populatie	Respons
Noord en G4	5%	3%
Midden en G4	10%	7%
Zuid en G4	0%	0%
Noord en G40	14%	18%

Midden en G40	11%	9%
Zuid en G40	10%	14%
Noord en overig	17%	16%
Midden en overig	20%	21%
Zuid en overig	13%	13%

Het aandeel eenpitters binnen de responsgroep in het po is ongeveer gelijk aan de populatie. In de responsgroep van het vo zitten iets meer eenpitters dan landelijk het geval is.

Tabel 10. Vergelijking populatie en respons naar 'eenpitter' (PO)

PO	Populatie	Respons
Eenpitter	6%	4%
Meer scholen in bestuur	94%	93%
Niet bekend	0%	3%

Tabel 11. Vergelijking populatie en respons naar 'eenpitter' (VO)

VO	Populatie	Respons
Eenpitter	35%	40%
Meer scholen in bestuur	65%	59%
Niet bekend	0%	1%

Kwantitatieve analyses

We hebben de antwoorden op de vragenlijst verder geanalyseerd. Hiervoor hebben we per vraag uiteengezet hoe vaak bepaalde antwoorden zijn gegeven. We hebben bij alle vragen een uitsplitsing gemaakt tussen raadsleden enerzijds en schoolleiders/bestuurders anderzijds. Bij vragen waar we het relevant achtten hebben we ook nog andere uitsplitsingen gemaakt:

- bij de meeste vragen hebben we ook uitsplitsingen tussen po en vo, tussen MR- en (G)MR-leden en tussen ouders en leerlingen aan de ene kant en personeelsleden aan de andere kant toegevoegd;
- bij een aantal vragen omtrent het functioneren van de medezeggenschap hebben we, naast bovenstaande uitsplitsingen, ook de samenhang met het wel of niet hebben van leden met financiële achtergrond en het wel of niet gebruiken van externe (financiële) ondersteuning toegevoegd. Wanneer het algemene vragen betrof hebben we de samenhang bekeken met het algemene gebruik van externe ondersteuning en wanneer het een vraag over financiën betrof hebben we de samenhang bekeken met het gebruik van financiële externe ondersteuning.

Om te testen of er een significant verschil bestaat tussen de uitgesplitste groepen, hebben we gebruik gemaakt van de *comparisons of column proportions*. Hierbij wordt gekeken of de proportie van de ene groep op bepaalde antwoorden significant groter is dan de proportie van de andere groep.

Bijlage 2 Tabellen

Volledige tabellen

In het rapport zijn de tabellen bij figuur 5.1 tot en met 5.3 en tabel 5.6 niet volledig weergegeven. Hieronder zijn alsnog de volledige tabellen te zien.

Tabel 5.1 In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

	Raadsleden (N=498)					Schoolleiders/bestuurders (N=342)				
	Ze er mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Ze er mee eens	Ze er mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Ze er mee eens
Er is voldoende budget beschikbaar voor de (G)MR om ondersteuning in te schakelen	2%	4%	24%	53%	17%	1%	4%	11%	61%	23%
De (G)MR wordt tijdig in het begrotingsproces meegenomen	5%	19%	24%	42%	11%	1%	6%	15%	62%	16%
De begroting met toelichting is voldoende inzichtelijk voor de (G)MR opgesteld	4%	17%	22%	49%	8%	1%	4%	18%	62%	15%
De (G)MR krijgt een terugkoppeling over de opmerkingen of vragen van de (G)MR over de financiën	2%	6%	17%	58%	16%	1%	1%	6%	67%	24%
Er is voldoende tijd voor het uitvoeren van de (G)MR-taken	4%	12%	24%	52%	8%	1%	3%	9%	58%	30%

Tabel 5.2 In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

	Raadsleden (N= 497)					Schoolleiders/bestuurders (N=337)				
	Ze er mee one ns	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Ze er mee eens	Ze er mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Ze er mee eens
De (G)MR voert haar taken goed uit	1%	5%	16%	70%	9%	1%	5%	19%	64%	10%
De (G)MR is goed in staat taken op financieel gebied uit te voeren	2%	17%	39%	38%	4%	2%	15%	42%	37%	3%
De (G)MR is goed in staat een verdiepende en kritische discussie met de bestuurder/ schoolleider te houden over de financiën	5%	20%	26%	42%	8%	3%	17%	37%	40%	4%

Tabel 5.3 In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

	Raadsleden (N=481)					
	Ze er mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Ze er mee eens	Niet van toepassing
(G)MR-leden begrijpen de begroting	1%	13%	25%	57%	4%	0%
(G)MR-leden begrijpen de vermogenspositie en reserves	1%	18%	26%	50%	3%	2%

(G)MR-leden begrijpen de financiële verdeling over personele en materiele uitgaven	1%	7%	19%	66%	7%	1%
(G)MR-leden begrijpen de relatie tussen beleidskeuzes en de vertaling daarvan in de begroting	1%	14%	28%	51%	5%	1%
(G)MR-leden begrijpen het meerjarig beleid zoals het strategisch beleidsplan/schoolplan	1%	8%	18%	64%	9%	1%
(G)MR-leden begrijpen het meerjaren bestuursformatieplan	2%	12%	23%	52%	6%	5%
(G)MR-leden begrijpen investeringen in materiële lasten zoals onderhoud	2%	8%	22%	60%	7%	2%
(G)MR-leden begrijpen de verdeling van middelen over de verschillende scholen die onder het schoolbestuur vallen	3%	13%	26%	42%	5%	10%
(G)MR-leden begrijpen welke financiële keuzes op bestuursniveau worden genomen en welke op schoolniveau	3%	17%	26%	45%	5%	4%
(G)MR-leden begrijpen de continuïteitsparagraaf in de jaarrekening	5%	21%	40%	27%	2%	4%

Tabel 5.6 Meest genoemde antwoorden op de open vraag: Wat zijn manieren om te versterken dat (G)MR-leden hun taken op financieel gebied goed kunnen uitvoeren? (N=349)

Antwoord	Percentage
Training/scholing	45%
Expert inschakelen	13%
Meenemen in begrotingsproces	8%
Expertise opbouwen	6%
Inzichtelijk systeem ontwikkelen	6%
Goed intern communiceren	6%
Ouder met financiële achtergrond zoeken	5%
Onbekend	2%
Benchmark	2%
Geen	3%
Meer tijd	1%
Inzichtelijk proces ontwikkelen	1%
Bijeenkomsten organiseren	0%
Hervorming GMR	0%
Code	0%
deskundige ouder zoeken	0%
meer budget GMR	0%
professionalisering	0%

Tabellen met uitsplitsingen

De significante verschillen tussen type raadsleden en type schoolleiders en bestuurders zijn in het rapport benoemd. Hieronder zijn de volledige tabellen van de uitsplitsingen te zien.

Vooraf: de gele cellen geven aan dat deze waarde significant verschilt van een andere waarde. De 'gele groepen' scoren significant hoger op deze antwoorden dan de groep waar ze van verschillen. Wanneer de waarde in de gele cel significant kan verschillen van meer dan één andere waarde is aangegeven van welke waarde de waarde in de gele cel significant verschilt.

1. Bent u bekend met het wettelijke recht van de medezeggenschap op externe ondersteuning?

Sector					
		PO		VO	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Raadslid	Ja	219	85%	259	91%
	Nee	38	15%	25	9%
Schoolleider/bestuurder	Ja	171	91%	151	93%
	Nee	17	9%	11	7%

(G)MR					
		MR		GMR	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Raadslid	Ja	299	84%	179	96%
	Nee	56	16%	7	4%

Rol					
		Ouder/Leerling		Personeelslid	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Raadslid	Ja	156	90%	322	88%
	Nee	18	10%	45	12%

2. Maakt uw (G)MR gebruik van externe ondersteuning?

Sector					
		PO		VO	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Raadslid	Geen externe ondersteuning	57	22%	29	10%
	Wel externe ondersteuning	166	65%	225	79%
	Geen zicht op	34	13%	30	11%
Schoolleider/bestuurder	Geen externe ondersteuning	43	23%	19	12%
	Wel externe ondersteuning	126	67%	119	73%
	Geen zicht op	19	10%	24	15%

(G)MR					
		MR		GMR	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Raadslid	Geen externe ondersteuning	63	18%	23	12%
	Wel externe ondersteuning	241	68%	150	81%
	Geen zicht op	51	14%	13	7%
Schoolleider/bestuurder	Geen externe ondersteuning	0	0%	0	0%
	Wel externe ondersteuning	0	0%	0	0%
	Geen zicht op	0	0%	0	0%

Rol					
		Ouder/Leerling		Personeelslid	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Raadslid	Ja	156	90%	322	88%
	Nee	18	10%	45	12%

3. Op welke terreinen maakt uw (G)MR gebruik van externe ondersteuning?

Raadslid			Sector			
			PO		VO	
			Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Raadslid	Kwaliteitszorg	Ondersteuning gebruikt	55	21%	83	29%
		Geen ondersteuning	137	53%	121	43%
		geen zicht op	65	25%	80	28%
	Strategie en beleid	Ondersteuning gebruikt	83	32%	138	49%
		Geen ondersteuning	116	45%	90	32%
		geen zicht op	58	23%	56	20%
	Financiën	Ondersteuning gebruikt	67	26%	146	51%
		Geen ondersteuning	130	51%	85	30%
		geen zicht op	60	23%	53	19%
	Juridisch	Ondersteuning gebruikt	76	30%	136	48%
		Geen ondersteuning	124	48%	87	31%
		geen zicht op	57	22%	61	21%
	Samenwerking, communicatie en overleg	Ondersteuning gebruikt	91	35%	142	50%
		Geen ondersteuning	111	43%	88	31%
		geen zicht op	55	21%	54	19%
	Onderwijsinhoudelijk	Ondersteuning gebruikt	68	26%	103	36%
		Geen ondersteuning	127	49%	116	41%
		geen zicht op	62	24%	65	23%
	Anders, namelijk	Ondersteuning gebruikt	51	20%	45	16%
		Geen ondersteuning	85	33%	63	22%
		geen zicht op	121	47%	176	62%
Schoolleider/ Bestuurder	Kwaliteitszorg	Ondersteuning gebruikt	37	20%	35	22%
		Geen ondersteuning	106	56%	69	43%
		geen zicht op	45	24%	58	36%
	Strategie en beleid	Ondersteuning gebruikt	59	31%	61	38%
		Geen ondersteuning	94	50%	55	34%
		geen zicht op	35	19%	46	28%
	Financiën	Ondersteuning gebruikt	68	36%	76	47%
		Geen ondersteuning	83	44%	48	30%
		geen zicht op	37	20%	38	23%
	Juridisch	Ondersteuning gebruikt	70	37%	70	43%
		Geen ondersteuning	79	42%	48	30%
		geen zicht op	39	21%	44	27%
	Samenwerking, communicatie en overleg	Ondersteuning gebruikt	68	36%	66	41%
		Geen ondersteuning	84	45%	50	31%
		geen zicht op	36	19%	46	28%
	Onderwijsin- houdelijk	Ondersteuning gebruikt	40	21%	35	22%
		Geen ondersteuning	101	54%	70	43%
		geen zicht op	47	25%	57	35%
	Anders, namelijk	Ondersteuning gebruikt	45	24%	30	19%
		Geen ondersteuning	53	28%	28	17%
		geen zicht op	90	48%	104	64%

GMR					
		MR		GMR	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Kwaliteitszorg	Ondersteuning gebruikt	89	25%	49	26%
	Geen ondersteuning gebruikt	166	47%	92	49%
	geen zicht op	100	28%	45	24%
Strategie en beleid	Ondersteuning gebruikt	137	39%	84	45%
	Geen ondersteuning gebruikt	136	38%	70	38%
	geen zicht op	82	23%	32	17%
Financiën	Ondersteuning gebruikt	132	37%	81	44%
	Geen ondersteuning gebruikt	145	41%	70	38%
	geen zicht op	78	22%	35	19%
Juridisch	Ondersteuning gebruikt	130	37%	82	44%
	Geen ondersteuning gebruikt	142	40%	69	37%
	geen zicht op	83	23%	35	19%
Samenwerking, communicatie en overleg	Ondersteuning gebruikt	139	39%	94	51%
	Geen ondersteuning gebruikt	135	38%	64	34%
	geen zicht op	81	23%	28	15%
Onderwijsinhoudelijk	Ondersteuning gebruikt	112	32%	59	32%
	Geen ondersteuning gebruikt	153	43%	90	48%
	geen zicht op	90	25%	37	20%
Anders, namelijk	Ondersteuning gebruikt	57	16%	39	21%
	Geen ondersteuning gebruikt	96	27%	52	28%
	geen zicht op	202	57%	95	51%
Rol					
		Ouder/Leerling		Personeelslid	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Kwaliteitszorg	Ondersteuning gebruikt	36	21%	102	28%
	Geen ondersteuning gebruikt	100	57%	158	43%
	geen zicht op	38	22%	107	29%
Strategie en beleid	Ondersteuning gebruikt	51	29%	170	46%
	Geen ondersteuning gebruikt	90	52%	116	32%
	geen zicht op	33	19%	81	22%
Financiën	Ondersteuning gebruikt	43	25%	170	46%
	Geen ondersteuning gebruikt	97	56%	118	32%
	geen zicht op	34	20%	79	22%
Juridisch	Ondersteuning gebruikt	50	29%	162	44%
	Geen ondersteuning gebruikt	88	51%	123	34%
	geen zicht op	36	21%	82	22%
Samenwerking, communicatie en overleg	Ondersteuning gebruikt	64	37%	169	46%
	Geen ondersteuning gebruikt	79	45%	120	33%
	geen zicht op	31	18%	78	21%
Onderwijsinhoudelijk	Ondersteuning gebruikt	46	26%	125	34%
	Geen ondersteuning gebruikt	91	52%	152	41%
	geen zicht op	37	21%	90	25%
Anders, namelijk	Ondersteuning gebruikt	33	19%	63	17%
	Geen ondersteuning gebruikt	64	37%	84	23%

	geen zicht op	77	44%	220	60%
--	---------------	----	-----	-----	-----

4. In hoeverre is er binnen uw (G)MR behoefte aan verdere externe ondersteuning in de directe toekomst?

	Sector			
	PO		VO	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
er is geen behoefte aan verdere ondersteuning	68	27%	34	12%
er is wel behoefte aan verdere ondersteuning, namelijk op t vlak	41	16%	77	28%
er is wel behoefte aan verdere ondersteuning, maar nog onduidelijk op welk vlak	86	35%	130	47%
weet ik niet	54	22%	33	12%

	(G)MR			
	MR		GMR	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
er is geen behoefte aan verdere ondersteuning	64	19%	38	21%
er is wel behoefte aan verdere ondersteuning, namelijk op het vlak	79	23%	39	22%
er is wel behoefte aan verdere ondersteuning, maar nog onduidelijk op welk vlak	140	41%	76	42%
weet ik niet	60	17%	27	15%

	Rol			
	Ouder/Leerling		Personeelslid	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
er is geen behoefte aan verdere ondersteuning	44	26%	58	16%
er is wel behoefte aan verdere ondersteuning, namelijk op het vlak	23	14%	95	27%
er is wel behoefte aan verdere ondersteuning, maar nog onduidelijk op welk vlak	65	39%	151	42%
weet ik niet	35	21%	52	15%

5. In hoeverre het gebruik van externe financiële ondersteuning samenhangt met of er in de raad leden met financiële achtergrond aanwezig zijn

Financiën					
			Ondersteuning gebruikt	Geen ondersteuning	geen zicht op
Wel of niet minstens 1 raadslid met financiële achtergrond	nee	Aantal	70	82	50
		Percentage	33%	38%	44%
	ja	Aantal	141	131	60
		Percentage	66%	61%	53%
	weet niet	Aantal	2	2	3
		Percentage	1%	1%	3%

6. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

Sector						
Raadslid			PO		VO	
			Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
	Er is voldoende budget beschikbaar voor de (G)MR om	Zeet mee oneens	2	1%	7	3%
		Mee oneens	11	5%	9	3%
		Neutraal	66	28%	52	20%

	ondersteuning in te schakelen	<i>Mee eens</i>	124	52%	142	55%
		<i>Zeer mee eens</i>	35	15%	50	19%
	De (G)MR wordt tijdig in het begrotingsproces meegenomen	<i>Zeer mee oneens</i>	7	3%	16	6%
		<i>Mee oneens</i>	31	13%	64	25%
		<i>Neutraal</i>	60	25%	58	22%
		<i>Mee eens</i>	114	48%	94	36%
		<i>Zeer mee eens</i>	26	11%	28	11%
	De begroting met toelichting is voldoende inzichtelijk voor de (G)MR opgesteld	<i>Zeer mee oneens</i>	7	3%	12	5%
		<i>Mee oneens</i>	34	14%	51	20%
		<i>Neutraal</i>	45	19%	64	25%
		<i>Mee eens</i>	131	55%	112	43%
		<i>Zeer mee eens</i>	21	9%	21	8%
	De (G)MR krijgt een terugkoppeling over de opmerkingen of vragen van de (G)MR over de financiën	<i>Zeer mee oneens</i>	4	2%	6	2%
		<i>Mee oneens</i>	18	8%	14	5%
		<i>Neutraal</i>	44	18%	43	17%
		<i>Mee eens</i>	132	55%	155	60%
		<i>Zeer mee eens</i>	40	17%	42	16%
	Er is voldoende tijd voor het uitoefenen van de (G)MR-taken	<i>Zeer mee oneens</i>	7	3%	14	5%
		<i>Mee oneens</i>	21	9%	38	15%
		<i>Neutraal</i>	53	22%	68	26%
		<i>Mee eens</i>	138	58%	120	46%
		<i>Zeer mee eens</i>	19	8%	20	8%
Schoolleider /bestuurder	Er is voldoende budget beschikbaar voor de (G)MR om ondersteuning in te schakelen	<i>Zeer mee oneens</i>	2	1%	1	1%
		<i>Mee oneens</i>	11	6%	3	2%
		<i>Neutraal</i>	26	14%	13	8%
		<i>Mee eens</i>	112	61%	97	61%
		<i>Zeer mee eens</i>	32	17%	45	28%
	De (G)MR wordt tijdig in het begrotingsproces meegenomen	<i>Zeer mee oneens</i>	1	1%	1	1%
		<i>Mee oneens</i>	10	5%	9	6%
		<i>Neutraal</i>	28	15%	25	16%
		<i>Mee eens</i>	112	61%	101	64%
		<i>Zeer mee eens</i>	32	17%	23	14%
	De begroting met toelichting is voldoende inzichtelijk voor de (G)MR opgesteld	<i>Zeer mee oneens</i>	2	1%	2	1%
		<i>Mee oneens</i>	10	5%	4	3%
		<i>Neutraal</i>	42	23%	20	13%
		<i>Mee eens</i>	102	56%	110	69%
		<i>Zeer mee eens</i>	27	15%	23	14%
	De (G)MR krijgt een terugkoppeling over de opmerkingen of vragen van de (G)MR over de financiën	<i>Zeer mee oneens</i>	1	1%	3	2%
		<i>Mee oneens</i>	3	2%	0	0%
		<i>Neutraal</i>	14	8%	8	5%
		<i>Mee eens</i>	126	69%	104	65%
		<i>Zeer mee eens</i>	39	21%	44	28%
	Er is voldoende tijd voor het uitoefenen van de (G)MR-taken	<i>Zeer mee oneens</i>	1	1%	3	2%
		<i>Mee oneens</i>	9	5%	1	1%
		<i>Neutraal</i>	18	10%	12	8%
		<i>Mee eens</i>	114	62%	83	52%
		<i>Zeer mee eens</i>	41	22%	60	38%

(G)MR					
		MR		GMR	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Er is voldoende budget beschikbaar voor de (G)MR om ondersteuning in te schakelen	<i>Zeer mee oneens</i>	7	2%	2	1%
	<i>Mee oneens</i>	12	4%	8	5%
	<i>Neutraal</i>	94	29%	24	14%
	<i>Mee eens</i>	172	53%	94	54%
	<i>Zeer mee eens</i>	40	12%	45	26%
De (G)MR wordt tijdig in het begrotingsproces meegenomen	<i>Zeer mee oneens</i>	18	6%	5	3%
	<i>Mee oneens</i>	75	23%	20	12%
	<i>Neutraal</i>	76	23%	42	24%
	<i>Mee eens</i>	133	41%	75	43%
	<i>Zeer mee eens</i>	23	7%	31	18%
De begroting met toelichting is voldoende inzichtelijk voor de (G)MR opgesteld	<i>Zeer mee oneens</i>	17	5%	2	1%
	<i>Mee oneens</i>	69	21%	16	9%
	<i>Neutraal</i>	75	23%	34	20%
	<i>Mee eens</i>	146	45%	97	56%
	<i>Zeer mee eens</i>	18	6%	24	14%
De (G)MR krijgt een terugkoppeling over de opmerkingen of vragen van de (G)MR over de financiën	<i>Zeer mee oneens</i>	8	2%	2	1%
	<i>Mee oneens</i>	24	7%	8	5%
	<i>Neutraal</i>	71	22%	16	9%
	<i>Mee eens</i>	185	57%	102	59%
	<i>Zeer mee eens</i>	37	11%	45	26%
Er is voldoende tijd voor het uitoefenen van de (G)MR-taken	<i>Zeer mee oneens</i>	12	4%	9	5%
	<i>Mee oneens</i>	48	15%	11	6%
	<i>Neutraal</i>	83	26%	38	22%
	<i>Mee eens</i>	162	50%	96	55%
	<i>Zeer mee eens</i>	20	6%	19	11%

7. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

Sector						
		PO			VO	
			Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Raadslid	De (G)MR voert haar taken goed uit	<i>Mee oneens</i>	12	5%	15	6%
		<i>Neutraal</i>	36	15%	44	17%
		<i>Mee eens</i>	190	80%	200	77%
	De (G)MR is goed in staat taken op financieel gebied uit te voeren	<i>Mee oneens</i>	41	17%	56	22%
		<i>Neutraal</i>	83	35%	110	42%
		<i>Mee eens</i>	114	48%	93	36%
	De (G)MR is goed in staat een verdiepende en kritische discussie met de bestuurder/schoolleider te houden over financiën	<i>Mee oneens</i>	53	22%	70	27%
		<i>Neutraal</i>	58	24%	71	27%
		<i>Mee eens</i>	127	53%	118	46%
Schoolleider/ bestuurder	De (G)MR voert haar taken goed uit	<i>Mee oneens</i>	5	3%	16	10%
		<i>Neutraal</i>	30	17%	36	23%
		<i>Mee eens</i>	145	81%	107	67%
	De (G)MR is goed in staat taken op financieel gebied	<i>Mee oneens</i>	29	16%	28	18%
		<i>Neutraal</i>	78	43%	66	42%

	uit te voeren	<i>Mee eens</i>	73	41%	65	41%
	De (G)MR is goed in staat een verdiepende en kritische discussie met de bestuurder/ schoolleider te houden over financiën	<i>Mee oneens</i>	29	16%	37	23%
		<i>Neutraal</i>	70	39%	54	34%
		<i>Mee eens</i>	81	45%	68	43%

GMR					
		MR		GMR	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
De (G)MR voert haar taken goed uit	<i>Mee oneens</i>	19	6%	8	5%
	<i>Neutraal</i>	61	19%	19	11%
	<i>Mee eens</i>	244	75%	146	84%
De (G)MR is goed in staat taken op financieel gebied uit te voeren	<i>Mee oneens</i>	74	23%	23	13%
	<i>Neutraal</i>	136	42%	57	33%
	<i>Mee eens</i>	114	35%	93	54%
De (G)MR is goed in staat een verdiepende en kritische discussie met de bestuurder/ schoolleider te houden over financiën	<i>Mee oneens</i>	86	27%	37	21%
	<i>Neutraal</i>	93	29%	36	21%
	<i>Mee eens</i>	145	45%	100	58%

Rol					
		Ouder/Leerling		Personeelslid	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
De (G)MR voert haar taken goed uit	<i>Mee oneens</i>	8	5%	19	6%
	<i>Neutraal</i>	18	11%	62	18%
	<i>Mee eens</i>	131	83%	259	76%
De (G)MR is goed in staat taken op financieel gebied uit te voeren	<i>Mee oneens</i>	24	15%	73	21%
	<i>Neutraal</i>	56	36%	137	40%
	<i>Mee eens</i>	77	49%	130	38%
De (G)MR is goed in staat een verdiepende en kritische discussie met de bestuurder/ schoolleider te houden over financiën	<i>Mee oneens</i>	33	21%	90	26%
	<i>Neutraal</i>	33	21%	96	28%
	<i>Mee eens</i>	91	58%	154	45%

financiële achtergrond raadsleden							
		nee		ja		weet niet	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
De (G)MR voert haar taken goed uit	<i>Mee oneens</i>	14	8%	13	4%	0	0%
	<i>Neutraal</i>	40*	22%	40	13%	0	0%
	<i>Mee eens</i>	128	70%	255**	83%	7	100%
De (G)MR is goed in staat taken op financieel gebied uit te voeren	<i>Mee oneens</i>	53*	29%	44	14%	0	0%
	<i>Neutraal</i>	80	44%	112	36%	1	14%
	<i>Mee eens</i>	49	27%	152**	49%	6**	86%
De (G)MR is goed in staat een verdiepende en kritische discussie met de bestuurder/ schoolleider te houden over de financiën	<i>Mee oneens</i>	61*	34%	62	20%	0	0%
	<i>Neutraal</i>	58*	32%	71	23%	0	0%
	<i>Mee eens</i>	63	35%	175**	57%	7	100%

* verschilt significant met 'ja'

** verschilt significant met 'nee'

Wel of geen gebruik maken van ondersteuning								
Raads- lid			Geen externe onder- steuning		Wel externe onder- steuning		Geen zicht op	
			Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
	De (G)MR voert haar taken goed uit	<i>Mee oneens</i>	5	6%	19	5%	3	5%
		<i>Neutraal</i>	11	13%	50	14%	19*	33%
		<i>Mee eens</i>	67**	81%	288**	81%	35	61%
	De (G)MR is goed in staat taken op financieel gebied uit te voeren	<i>Mee oneens</i>	42	20%	32	17%	23	22%
		<i>Neutraal</i>	76	37%	71	38%	46	44%
		<i>Mee eens</i>	89	43%	82	44%	36	34%
	De (G)MR is goed in staat een verdiepende en kritische discussie met de bestuurder/ schoolleider te houden over financiën	<i>Mee oneens</i>	55	27%	41	22%	27	26%
		<i>Neutraal</i>	49	24%	45	24%	35	33%
		<i>Mee eens</i>	103	50%	99	54%	43	41%
School- leider/ Bestuur- der	De (G)MR voert haar taken goed uit	<i>Mee oneens</i>	5	8%	15	6%	1	2%
		<i>Neutraal</i>	11	19%	43	18%	12	29%
		<i>Mee eens</i>	43	73%	180	76%	29	69%
	De (G)MR is goed in staat taken op financieel gebied uit te voeren	<i>Mee oneens</i>	29	23%	21	15%	7	10%
		<i>Neutraal</i>	50	39%	55	39%	39	54%
		<i>Mee eens</i>	48	38%	64	46%	26	36%
	De (G)MR is goed in staat een verdiepende en kritische discussie met de bestuurder/ schoolleider te houden over financiën	<i>Mee oneens</i>	33	26%	22	16%	11	15%
		<i>Neutraal</i>	43	34%	50	36%	31	43%
		<i>Mee eens</i>	51	40%	68	49%	30	42%

* verschilt van zowel 'geen externe ondersteuning' als van 'wel externe ondersteuning'

** verschilt van 'geen zicht op'

8. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

Sector					
		PO		VO	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
(G)MR-leden begrijpen de begroting	<i>Mee oneens</i>	25	11%	41	16%
	<i>Neutraal</i>	47	21%	75	30%
	<i>Mee eens</i>	157	69%	134	54%
(G)MR-leden begrijpen de vermogenspositie en reserves	<i>Mee oneens</i>	42	19%	48	19%
	<i>Neutraal</i>	57	26%	68	27%
	<i>Mee eens</i>	124	56%	132	53%
(G)MR-leden begrijpen de financiële verdeling over personele en materiele uitgaven	<i>Mee oneens</i>	15	7%	23	9%
	<i>Neutraal</i>	40	18%	51	20%
	<i>Mee eens</i>	173	76%	176	70%
(G)MR-leden begrijpen de relatie tussen beleidskeuzes en de vertaling daarvan in de begroting	<i>Mee oneens</i>	29	13%	44	18%
	<i>Neutraal</i>	55	24%	79	32%

	<i>Mee eens</i>	142	63%	127	51%
(G)MR-leden begrijpen het meerjarig beleid zoals het strategisch beleidsplan/schoolplan	<i>Mee oneens</i>	17	7%	25	10%
	<i>Neutraal</i>	28	12%	58	23%
	<i>Mee eens</i>	183	80%	166	67%
(G)MR-leden begrijpen het meerjaren bestuursformatieplan	<i>Mee oneens</i>	23	10%	45	19%
	<i>Neutraal</i>	42	19%	71	30%
	<i>Mee eens</i>	158	71%	119	51%
(G)MR-leden begrijpen investeringen in materiële lasten zoals onderhoud	<i>Mee oneens</i>	16	7%	30	12%
	<i>Neutraal</i>	52	23%	55	22%
	<i>Mee eens</i>	157	70%	163	66%
(G)MR-leden begrijpen de verdeling van middelen over de verschillende scholen die onder het schoolbestuur vallen	<i>Mee oneens</i>	34	16%	42	20%
	<i>Neutraal</i>	54	25%	72	34%
	<i>Mee eens</i>	131	60%	98	46%
(G)MR-leden begrijpen welke financiële keuzes op bestuursniveau worden genomen en welke op schoolniveau	<i>Mee oneens</i>	34	15%	64	27%
	<i>Neutraal</i>	56	25%	67	28%
	<i>Mee eens</i>	137	60%	106	45%
(G)MR-leden begrijpen de continuïteitsparagraaf in de jaarrekening	<i>Mee oneens</i>	54	25%	73	30%
	<i>Neutraal</i>	94	43%	99	41%
	<i>Mee eens</i>	70	32%	72	30%

Aanwezigheid van raadsleden met financiële achtergrond							
		nee		ja		weet niet	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
(G)MR-leden begrijpen de begroting	<i>Mee oneens</i>	23	14%	43	14%	0	0%
	<i>Neutraal</i>	50	30%	72	24%	0	0%
	<i>Mee eens</i>	95	57%	189	62%	7	100%
(G)MR-leden begrijpen de vermogenspositie en reserves	<i>Mee oneens</i>	34	21%	56	19%	0	0%
	<i>Neutraal</i>	43	26%	79	26%	3	43%
	<i>Mee eens</i>	87	53%	165	55%	4	57%
(G)MR-leden begrijpen de financiële verdeling over personele en materiële uitgaven	<i>Mee oneens</i>	13	8%	25	8%	0	0%
	<i>Neutraal</i>	36	21%	54	18%	1	14%
	<i>Mee eens</i>	119	71%	224	74%	6	86%
(G)MR-leden begrijpen de relatie tussen beleidskeuzes en de vertaling daarvan in de begroting	<i>Mee oneens</i>	26	16%	46	15%	1	14%
	<i>Neutraal</i>	50	30%	82	27%	2	29%
	<i>Mee eens</i>	90	54%	175	58%	4	57%
(G)MR-leden begrijpen het meerjarig beleid (het strategisch beleidsplan/schoolplan)	<i>Mee oneens</i>	16	10%	26	9%	0	0%
	<i>Neutraal</i>	34	20%	52	17%	0	0%
	<i>Mee eens</i>	118	70%	224	74%	7	100%
(G)MR-leden begrijpen het meerjaren bestuursformatieplan	<i>Mee oneens</i>	26	16%	42	15%	0	0%
	<i>Neutraal</i>	51*	31%	59	20%	3	43%
	<i>Mee eens</i>	86	53%	187**	65%	4	57%
(G)MR-leden begrijpen investeringen in materiële lasten zoals onderhoud	<i>Mee oneens</i>	22	13%	24	8%	0	0%
	<i>Neutraal</i>	36	22%	71	24%	0	0%
	<i>Mee eens</i>	109	65%	204	68%	7	100%
(G)MR-leden begrijpen de verdeling van middelen over de verschillende scholen die onder het schoolbestuur vallen	<i>Mee oneens</i>	27	19%	49	18%	0	0%
	<i>Neutraal</i>	48	33%	75	27%	3	43%
	<i>Mee eens</i>	69	48%	156	56%	4	57%
(G)MR-leden begrijpen welke	<i>Mee oneens</i>	41	26%	57	19%	0	0%

financiële keuzes op bestuursniveau en welke op schoolniveau worden genomen	<i>Neutraal</i>	44	28%	76	26%	3	43%
	<i>Mee eens</i>	75	47%	164	55%	4	57%
(G)MR-leden begrijpen de continuïteitsparagraaf in de jaarrekening	<i>Mee oneens</i>	54	34%	72	24%	1	20%
	<i>Neutraal</i>	67	42%	126	42%	0	0%
	<i>Mee eens</i>	39	24%	99	33%	4**	80%

* verschilt significant van 'ja'

** verschilt significant van 'nee'

Wel of geen gebruik maken van ondersteuning							
		Geen externe financiële ondersteuning		Wel externe financiële ondersteuning		Geen zicht op	
		<i>Aantal</i>	<i>Percentage</i>	<i>Aantal</i>	<i>Percentage</i>	<i>Aantal</i>	<i>Percentage</i>
(G)MR-leden begrijpen de begroting	<i>Mee oneens</i>	28	14%	26	14%	12	12%
	<i>Neutraal</i>	41	21%	51	28%	30	30%
	<i>Mee eens</i>	130	65%	104	57%	57	58%
(G)MR-leden begrijpen de vermogenspositie en reserves	<i>Mee oneens</i>	42	22%	32	18%	16	16%
	<i>Neutraal</i>	49	25%	44	25%	32	33%
	<i>Mee eens</i>	103	53%	103	58%	50	51%
(G)MR-leden begrijpen de financiële verdeling over personele en materiele uitgaven	<i>Mee oneens</i>	19	10%	12	7%	7	7%
	<i>Neutraal</i>	30	15%	32	18%	29*	29%
	<i>Mee eens</i>	150	75%	136	76%	63	64%
(G)MR-leden begrijpen de relatie tussen beleidskeuzes en de vertaling daarvan in de begroting	<i>Mee oneens</i>	34	17%	27	15%	12	12%
	<i>Neutraal</i>	48	24%	53	29%	33	33%
	<i>Mee eens</i>	115	58%	100	56%	54	55%
(G)MR-leden begrijpen het meerjarig beleid zoals het strategisch beleidsplan/schoolplan	<i>Mee oneens</i>	19	10%	17	9%	6	6%
	<i>Neutraal</i>	21	11%	38*	21%	27*	28%
	<i>Mee eens</i>	159C	80%	125	69%	65	66%
(G)MR-leden begrijpen het meerjaren bestuursformatieplan	<i>Mee oneens</i>	34	18%	24	14%	10	11%
	<i>Neutraal</i>	43	22%	39	23%	31	33%
	<i>Mee eens</i>	115	60%	108	63%	54	57%
(G)MR-leden begrijpen investeringen in materiële lasten zoals onderhoud	<i>Mee oneens</i>	16	8%	21	12%	9	9%
	<i>Neutraal</i>	39	20%	38	21%	30	31%
	<i>Mee eens</i>	142	72%	121	67%	57	59%
(G)MR-leden begrijpen de verdeling van middelen over de verschillende scholen die onder het schoolbestuur vallen	<i>Mee oneens</i>	34	19%	23	15%	19	20%
	<i>Neutraal</i>	42	24%	46	29%	38*	39%
	<i>Mee eens</i>	101**	57%	88	56%	40	41%
(G)MR-leden begrijpen welke financiële keuzes op bestuursniveau worden genomen en welke op schoolniveau	<i>Mee oneens</i>	45	23%	32	19%	21	21%
	<i>Neutraal</i>	45	23%	45	26%	33	34%
	<i>Mee eens</i>	104	54%	95	55%	44	45%
(G)MR-leden begrijpen de continuïteitsparagraaf in de jaarrekening	<i>Mee oneens</i>	63	34%	41	23%	23	23%
	<i>Neutraal</i>	70	37%	69	39%	54	55%
	<i>Mee eens</i>	54	29%	67	38%	21	21%

* verschilt significant van 'geen externe ondersteuning'

** verschilt significant van 'geen zicht op'

9. Bent u ervan op de hoogte dat de (G)MR mogelijk instemmingsrecht krijgt op de hoofdlijnen van de begroting? (het instemmingsrecht op hoofdlijnen van de begroting wordt dan in de landelijke wetgeving opgenomen)

Sector					
		PO		VO	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Raadslid	Ja	155	67%	200	80%
	Nee	75	33%	50	20%
Schoolleider/ Bestuurder	Ja	143	79%	139	90%
	Nee	37	21%	16	10%

(G)MR				
	MR		GMR	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Ja	226	73%	129	75%
Nee	83	27%	42	25%

10. In hoeverre is er voldoende voorzien in financiële deskundigheid in de (G)MR om een instemmingsrecht op de hoofdlijnen van de begroting goed uit te voeren?

Sector					
		PO		VO	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Raadslid	In zeer voldoende mate	13	6%	15	6%
	In voldoende mate	141	61%	114	46%
	In onvoldoende mate	68	30%	109	44%
	In zeer onvoldoende mate	8	3%	12	5%
School-leider/ bestuurder	In zeer voldoende mate	9	5%	3	2%
	In voldoende mate	89	49%	72	46%
	In onvoldoende mate	74	41%	72	46%
	In zeer onvoldoende mate	8	4%	8	5%

(G)MR				
	MR		GMR	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
In zeer voldoende mate	13	4%	15	9%
In voldoende mate	151	49%	104	61%
In onvoldoende mate	127	41%	50	29%
In zeer onvoldoende mate	18	6%	2	1%

Bijlage 3 Vragenlijst

Achtergrondgegevens

Hier volgen enkele vragen naar uw achtergrond

1. Mijn functie is:

- ☐ MR-lid
- ☐ GMR-lid
- ☐ schoolleidee
- ☐ directeur-bestuurder (in het geval van een eenpitter)
- ☐ schoolbestuurder

2. Welke rol heeft u in de (G)MR? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Voorzitter
- ☐ Secretaris
- ☐ Penningmeester
- ☐ Algemeen lid
- ☐ Lid van de financiële commissie van de (G)MR

3. In hoeverre zijn er leden in uw (G)MR met een financiële achtergrond? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ We hebben leden die werkzaam zijn/waren in een financieel beroep
- ☐ We hebben leden die financiële expertise uit nevenactiviteiten hebben opgedaan
- ☐ We hebben geen leden met financiële achtergrond
- ☐ Anders, namelijk

4. Ik ben zelf een

- ☐ Ouder
- ☐ Personeelslid
- ☐ Leerling

5. Mijn zittingsduur in de (G)MR tot nu toe is

- ☐ Minder dan 1 jaar
- ☐ 1 jaar
- ☐ 2 jaar
- ☐ 3 jaar
- ☐ Meer dan 3 jaar

Inschakelen van externe ondersteuning voor de medezeggenschap

In de Wet Medezeggenschap op scholen (WMS, artikel 28) staat beschreven dat medezeggenschapsleden recht hebben op externe ondersteuning. Onder externe ondersteuning verstaan we ondersteuning die de (G)MR inschakelt van buiten de school en het bestuur.

6. Bent u bekend met het wettelijke recht van de medezeggenschap op externe ondersteuning?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

7. Op welke terreinen gebruikte uw (G)MR externe ondersteuning? (externe ondersteuning betreft ondersteuning van buiten de school/het bestuur, bijvoorbeeld scholing, advies en begeleiding)

	(Bijna) alle leden van de (G)MR	Het merendeel van de (G)MR	Een klein deel van de (G)MR	Geen van de leden van de (G)MR	Geen zicht op
Kwaliteitszorg	☐	☐	☐	☐	☐
Strategie en beleid	☐	☐	☐	☐	☐
Financiën	☐	☐	☐	☐	☐
Juridisch	☐	☐	☐	☐	☐
Samenwerking, communicatie en overleg	☐	☐	☐	☐	☐
Onderwijsinhoudelijk	☐	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk	☐	☐	☐	☐	☐

8. Wat zijn overwegingen om geen externe ondersteuning in te zetten?

- ☐ dit is niet nodig, we krijgen interne ondersteuning (vanuit school of bestuur)
- ☐ dit is niet nodig, we gebruiken de expertise van onze achterban (zoals andere ouders of personeelsleden)
- ☐ dit is niet nodig, de (G)MR heeft alle benodigde kennis
- ☐ de (G)MR heeft er geen behoefte aan
- ☐ de (G)MR heeft hier (nog) niet over nagedacht
- ☐ de (G)MR heeft geen tijd hiervoor
- ☐ er is geen budget beschikbaar hiervoor
- ☐ er is onvoldoende of geen passend ondersteuningsaanbod te vinden
- ☐ anders, namelijk

9. Welke vormen van ondersteuning heeft uw (G)MR gebruikt? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Advies of begeleiding	Eendaagse scholing	Meerdaagse scholing	Bezoeken congres/conferentie	Consulteren (inhoudelijke) expert	Anders	Geen zicht op
kwaliteitszorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
strategie & beleid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
financiën	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
juridisch	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samenwerking, communicatie & overleg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onderwijs inhoudelijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. U heeft aangegeven dat uw (G)MR (ook) gebruik maakt van andere vormen van ondersteuning. Welke vormen zijn dit?

☐

11. Via welke aanbieders gebruikte uw (G)MR de externe ondersteuning? (meerdere antwoorden mogelijk)

☐ Via het project versterking medezeggenschap

☐ Via een vakbond

☐ Via een ouderorganisatie

☐ Via een leerlingorganisatie (zoals LAKS)

☐ Via een bestuurders-/schoolleidersorganisatie

☐ Via een commerciële aanbieder

☐ Anders, namelijk

☐ Geen zicht op

12. In hoeverre is er binnen uw (G)MR behoefte aan verdere externe ondersteuning in de directe toekomst?

- ☐ er is geen behoefte aan verdere ondersteuning
- ☐ er is wel behoefte aan verdere ondersteuning, namelijk op het vlak
- ☐ er is wel behoefte aan verdere ondersteuning, maar nog onduidelijk op welk vlak
- ☐ weet ik niet

Externe ondersteuning voor financiën

Hieronder volgen enkele vragen over de gebruikte ondersteuning op het gebied van financiën.

13. Wat zijn overwegingen om externe ondersteuning in te zetten voor het terrein financiën?

14. Waar ging de externe ondersteuning over financiën over? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Meerjarig strategisch plan (d.w.z. het lange termijn financieel beleid)
- ☐ Bestuursformatieplan
- ☐ Kaderbrief (d.w.z. de uitgangspunten en richtlijnen voor de begroting)
- ☐ Begroting (d.w.z. overzicht van inkomsten en uitgaven voor komend jaar)
- ☐ Jaarrekening (d.w.z. verantwoording over inkomsten, uitgaven en vermogenspositie over afgelopen jaar)
- ☐ Continuïteitsparagraaf
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ Geen zicht op

Randvoorwaarden voor goed functioneren van de medezeggenschap

17. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen?

	Zeer mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Zeer mee eens
Er is voldoende budget beschikbaar voor de (G)MR om ondersteuning in te schakelen	☐	☐	☐	☐	☐
De (G)MR wordt tijdig in het begrotingsproces meegenomen	☐	☐	☐	☐	☐
De begroting met toelichting is voldoende inzichtelijk voor de (G)MR opgesteld	☐	☐	☐	☐	☐
De (G)MR krijgt een terugkoppeling over de opmerkingen of vragen van de (G)MR over de financiën	☐	☐	☐	☐	☐
Er is voldoende tijd voor het uitoefenen van de (G)MR-taken	☐	☐	☐	☐	☐

Functioneren medezeggenschap

18. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen?

	Zeer mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Zeer mee eens
De (G)MR voert haar taken goed uit	☐	☐	☐	☐	☐
De (G)MR is goed in staat taken op financieel gebied uit te voeren	☐	☐	☐	☐	☐
De (G)MR is goed in staat een verdiepende en kritische discussie met de bestuurder/schoolleider te houden over de financiën	☐	☐	☐	☐	☐

19. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen voor uw eigen (G)MR?

Vooruitkijkend naar het instemmingsrecht op hoofdlijnen van de begroting

20. **Bent u ervan op de hoogte dat de (G)MR mogelijk instemmingsrecht krijgt op de hoofdlijnen van de begroting? (het instemmingsrecht op hoofdlijnen van de begroting wordt dan in de landelijke wetgeving opgenomen)**

☐ Ja

☐ Nee

21. **In hoeverre is er voldoende voorzien in financiële deskundigheid in de (G)MR om een instemmingsrecht op de hoofdlijnen van de begroting goed uit te voeren?**

☐ In zeer voldoende mate

☐ In voldoende mate

☐ In onvoldoende mate

☐ In zeer onvoldoende mate

22. **Op welke gebieden is er onvoldoende voorzien in financiële deskundigheid in de (G)MR om een eventueel instemmingsrecht op hoofdlijnen van de begroting goed uit te voeren?**

Afsluitend

We zijn bijna bij het einde van de vragenlijst. Hieronder volgen drie afsluitende vragen.

23. **Wat zijn manieren om te versterken dat (G)MR-leden hun taken op financieel gebied goed kunnen uitvoeren?**

□

24. **Op 21 november 2019 organiseren we een focusgroep van 13:00-15:00 uur in Utrecht om te reflecteren op de uitkomsten van het onderzoek. Aanwezig zijn belangen-/koepelorganisaties, schoolleiders, bestuurders en raadsleden. Zou u willen deelnemen aan deze focusgroep?**

☐ Nee

☐ Ja, de uitnodiging kan naar het volgende emailadres worden gestuurd (het emailadres gebruiken we alleen om de uitnodiging voor de focusgroep te versturen):

24

25. Hier kunt u eventuele opmerkingen of aanvullingen meegeven:

25

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80

info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, 13 december 2019

In opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap